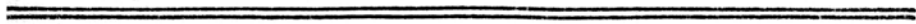

NÁRODOPISNÝ
VĚSTNÍK
ČESKOSLOVENSKÝ

Hlavní redaktor: J. Kandert
(v zastoupení)

Redakční rada : V. Hrníčko
D. Holý
H. Johnová
J. Krist
A. Sulitka
S. Švecová

Obálka : J. Kleckar

Adresa redakce: Národní třída 3
110 00 PRAHA 1

ISSN 0323 - 2492

V Ý Z V A

k přípravě stého výročí jubilejní národopisné výstavy
československé v Praze roku 1995

Národopisná výstava československá v Praze roku 1895 je všeobecně uznávaným mezníkem českého a slovenského národopisu i politického vývoje našich národů. Byla výsledkem soustředěné práce odborníků a organizátorů, kteří jejím prostřednictvím demonstrovali jedinečnost československé lidové kultury a národní identitu obou našich národů. Na dlouhá desetiletí ovlivňovala další vývoj našeho oboru. V roce 1995 uplyne 100 let od jejího uspořádání na pražském Výstavišti. Uzářil čas k tomu, aby se současní národopisci zamysleli jak pojmout jubilejní národopisnou výstavu dnes, kdy chceme ukázat, že naše kultura nikdy neztratila své místo v evropském kontextu.

Výbor Národopisné společnosti při ČSAV jednal o této záležitosti a přijal návrh orientovaný na dva časové úseky:

1) přípravné období - 1992 až 1994

- výzkumy a sběrné akce soustředěné na lidové obyčeje a rukodělnou výrobu, dvě složky lidové kultury, které se v průběhu minulých období do jisté míry udržely a rozvíjely.
- publikace - k výročí výstavy by měly směřovat práce souborné, dílčí i regionální.
- regionální akce: z výsledků badatelské a výzkumné práce by měly být v tomto období uspořádány regionální výstavy, konference a oslavy.

Doporučujeme, aby se výstavy - vedle případné retrospektivy - zaměřily na současný stav lidové kultury (materiální kultury, lidových zvyků tradičních - znovuobnovených - novo-

tvarů, lidového myšlení a hodnot). Vhodné by bylo uvažovat při tvorbě výstav v širších než jen místních vztazích, zvláště těch přesahujících dnešní státní hranice (viz např. menšiny). Není snad třeba doporučovat spojení výstav se semináři, konferencemi a folklorními akcemi.

2) vlastní jubilejní národopisná výstava v roce 1995

Jako vyvrcholení této práce předpokládáme konání velké společné jubilejní národopisné výstavy v Praze, eventuálně při výhodných finančních možnostech souběžně v Praze, Brně a Opavě. V souladu s dnešním vývojem na našem kontinentu a v souladu s chápáním našeho oboru v Evropě musí případná výstava přesáhnout úzce zemské hranice (české - moravské - slezské - slovenské) a musí se více zaměřit na pochopení střeoevropské lidové kultury v evropském kontextu. Tomuto chápání snad napomohou i obdobně zaměřené konference, na nichž se bude Národopisná společnost podílet, z nichž jedna - věnovaná česko - slovenským vztahům - se již letos uskutečnila v Luhačovicích.

Zatím není možné uvažovat o konkrétním místě konání výstavy v Praze, předběžně přislíbili svou účast i kolegové ze Slovenské národopisné společnosti.

Komisařkou výstavy pro Čechy je dr. Jiřina Langhamerová, CSc, komisařem výstavy pro Moravu a Slezsko je dr. Miloš Melzer, CSc.

Příprava výstav i celých programů si vyžádá mnoho práce a Národopisná společnost proto ráda uvítá každou reálnou pomoc v oblasti odborné, organizační i finanční. Věříme, že tato výzva najde příznivý ohlas u členů naší společnosti i u všech příznivců národopisu.

Josef Kandert
předseda

Vážení kolegové a přátelé!

Valné shromáždění naší společnosti uložilo v Boskovicích svému představenstvu, aby zajistilo zveřejnění zprávy, která zhodnotí stav a vývoj našeho oboru - národopisu - v posledních více jak čtyřiceti letech, tj. od roku 1948. I když převážná část práce byla hotová již tehdy, trvalo ještě další rok, než byla vypracována konečná verze textu, který tímto předkládáme k další veřejné debatě. Text je publikován v plně šíři bez redakčních úprav, s opravami drobných, dodatečně zjištěných věcných chyb.

Představenstvo Národopisné společnosti i členové redakce NVČ doufají, že publikovaná zpráva povede alespoň k zamyšlení a snad i přispěje k objektivnějšímu hodnocení našeho oboru námi samými.

Příspěvek k vývoji české etnografie a folkloristiky a Národopisné společnosti československé při ČSAV po únoru 1948.

(Zpráva pracovní skupiny NSČ pro valné shromáždění NSČ v Boskovicích v říjnu 1990.)

Vanda Jiříková a Zdeněk Mišurec za kolektiv autorů

Na mimořádném shromáždění Národopisné společnosti československé při ČSAV, konaném v Praze dne 18. ledna 1990, byla zvolena pracovní skupina s pověřením připravit pro dnešní zasedání kritické zhodnocení vývoje českého národopisu a činnosti Národopisné společnosti československé při ČSAV v průběhu poválečného období se zvláštním zřetelem k důsledkům vlivu mocensky prosazované, jednostranně zideologizované teorie jakož i "poučkové" a "posrpnové" politiky KSČ na zaměření a odbornou úroveň výsledků práce českých etnografů a folkloristů v tomto období a zároveň též formulovat návrh hlavních trendů a úkolů našich oborů a NSČ v nastávajícím období, jejichž naplnění by mohlo českému národopisu pomoci

hlavních trendů a úkolů našich oborů a NSČ v nastávajícím období, jejichž naplnění by mohlo českému národopisu pomoci znovu si vydobýt v naší i evropské vědě místo, které mu podle dlouhodobé tradice národopisné práce u nás právem náleží.

Pracovní skupina ve složení - jména jednotlivců budeme v této zprávě uvádět bez titulů, hodností i funkcí - Stanislav Brouček, Dušan Holý, který se po první poradě členství a práce ve skupině vzdal, Vanda Jiříková, Alena Plessingerová, Josef Scheybal, Olga Skalníková, Jan Souček, Oldřich Sirovátka, Irena Štěpánová a Soňa Švecová - se sešla začátkem dubna 1990 v Praze k poradě, na níž byl prodiskutován především postup práce na tomto úkolu a na přípravě této zprávy a zároveň též kooptován do skupiny Zdeněk Mišurec, původně pověřený hlvaním výborem NSČ spoluprací s hodnotitelskou skupinou hlavně při organizování její práce.

Většina členů skupiny připravila už pro tuto první poradu své osobní názory a stanoviska k uvedenému hodnocení písemně a seznámila s nimi v hlavních obrysech ostatní členy. Při diskusi o nich vyvstala jako jedna z hlavních otázka zásadního pojetí tohoto hodnocení. Jednak bylo třeba odpovědně zvážit, zda má tato pracovní skupina v daném složení a stavu znalostí všechny potřebné informace i časové předpoklady k tomu, aby kromě rámcového zhodnocení obecného vývoje českého národopisu a NSČ v dané poválečné společensko-politické situaci u nás dokázala v úplnosti a nezaujatě, bez subjektivních emocí, tedy skutečně objektivně posoudit nejen všechny pozitivní činy, které jednotliví čeští národopisci v tomto období vykonali - a bylo jich, jak konečně všichni víme, požehnaně - ale zejména i ty neblahé, politicky motivované záměry a činy jednotlivců případně i skupin, které měly na "poúnorový" a "posrpnový" vývoj našeho oboru negativní, v některých směrech bezmála až likvidátorský dopad. Odpovědné zpracování takto koncipované poválečné

historie našich oborů totiž podle našeho názoru předpokládá dlouhodobější systematické vědecké studium naznačených problémů s výsledkem napsaným na mnoha desítkách stran.

A kromě toho jsme dospěli též k názoru, že z hlediska okamžitých potřeb dalšího, doufejme, že zdárnějšího vývoje českého národopisu není nezbytným, aby řešitelé i takto široce pojatého úkolu pracovali málem jako policejní vyšetřovatelé či prokurátoři a zjišťovali podrobně a prokazatelně, kdo z nás jmenovitě, kdy, kolikrát a při jaké příležitosti či v jaké souvislosti užil v některé své práci pojmy jako "buržoazní vědec", "reakční teorie", "dělnická třída", "třídní boj", "socialistická vesnice", nebo kdo z nás kdy napsal studii o lidových pověrách či náboženství s ateistickým zaměřením nebo fandil a obhajoval v padesátých letech tzv. novou tvorbu souborů lidových písní a tanců většinou s akutálním prosocialistickým obsahem, věnoval se studiu a propagaci dělnického folkloru či připravil otevření národopisné výstavy nebo muzejní expozice u příležitosti výročí tzv. únorových události nebo jak se donedávna říkalo "Vítězného února". Kromě jiného též proto, že posoudit objektivně - řečeno téměř soudcovsky - míru zavinění, totiž jestli vůbec, případně do jaké míry se v daném konkrétním případě jednalo o zakolísání nebo docela o zradu etiky vlastní vědecké práce jednotlivce, tedy to, kdo z nás vyjádřil případně vyjadřoval svou minulou činností slovy nebo činy menší či větší poplatnost ideologii a police vládoucí komunistické strany z upřímného, v některých směrech třeba až naivního přesvědčení, tedy v dobré vůli a víře, anebo koho z nás k takové poplatnosti poháněla především osobní ambicioznost, touha po vědecké kariéře nebo jen touha po moci či všechno dohromady, to už teprve je velice obtížné.

V tomto ohledu jsme dospěli k názoru, že takové osobní hodnocení mravních zásad svých dosavadních životních postojů a činů je třeba ponechat jednotlivci, každému z nás, abychom

všichni sami nad sebou zpytovali svědomí a ze zjištěných skutečností každý sám za sebe a pro sebe vyvodil v otázce etiky své vlastní práce patřičné závěry. Nás budoucí život a naše práce pak samy ukáží, jak poctivě a s jakou důsledností kdo z nás ke své mravní obrodě dnes přistupoval.

Jinou věcí ovšem je, jestliže bezohledné posluhování jednotlivce nebo skupiny vládnoucí totalitní moci vyústilo až do osočování, nactiutrhování, bezpráví a vážných škod, vedoucích u některých pracovníků ke znemožnění jejich vědecké práce, publikování, zaměstnání a vůbec jakékoli činnosti v oboru nebo ke snížení vědecké úrovně a tím i ke ztrátě prestiže oboru nebo pracoviště. Takové případy musí v první řadě řešit pracovní kolektivy a rehabilitační komise pracovišť, na nichž v minulosti k takovým situacím došlo. Ale nemůže se jim samozřejmě vyhnout ani tento náš příspěvek k honocení vývoje našeho oboru a NSČ v uplynulém období.

Výsledkem uvedených úvah pak bylo rozhodnutí podřídit náš zásadní přístup ke kritickému hodnocení poválečného vývoje našich oborů, zejména oněch negativních jevů v jeho průběhu, potřebě hledat a pokusit se nalézt konstruktivní východiska pro další vědeckou koncepční i organizační práci se zřetelem na nutnost urychleného vytvoření optimálních podmínek pro všestranný rozvoj našeho národopisu v nových společensko - historických podmínkách života našeho národa. Úkolem zpracovat v intencích dohodnutého koncepčního pojetí z písemných materiálů členů hodnotitelské pracovní skupiny a některých dalších členů NSČ (B. Beneše, J. Langra, L. Sochorové, Zd. Urbana, L. Volbrachotvé), jakož i z výsledků diskuse zprávu pro toto zasedání byl pověřen Zd. Mišurec, v konečné fázi přípravy spolu s V. Jiřikovskou.

Takže následující řádky považujte, prosíme, za náš příspěvek k rámcovému zhodnocení vývoje našeho oboru od převzetí moci v našem státě komunistickou stranou v únoru 1948 do - řekněme - současnosti s tím, že tento rámeček,

založený převážně na informacích a znalostech o tehdejší dění především v Praze, není ani zdaleka úplný a proto by měl být v diskusi at už na místě nebo v oborovém tisku (NVČ, ČL) doplněn konkrétními fakty a poznatky z mimopražských oborových pracovišť a z regionálního národopisného dění vůbec, a že v něm hlavní váhu klademe na specifikaci hlavních chybných kroků a škodlivých činů, jejichž nápravu považujeme za možnou cestu jak co nejrychleji a nejefektivněji dosáhnout nové kvality práce našeho vědního oboru jako předpokladu znovuzískání jeho v minulosti ztracené vážnosti a důvěry. V této souvislosti bychom zároveň rádi vyslovili naději, že podrobné zpracování dějin českého národopisu v uvedeném období se v brzké době stane předmětem seriózního vědeckého bádání.

Po nástupu KSČ k moci v roce 1948 se její mocenský vliv v oblasti vědy neblaze začal projevovat obzvláště ve společenských vědách: mezi nimi zejména též v národopise a to vcelku z pochopitelných důvodů. Vždyť je to obor do značné míry politického charakteru, neboť studuje historický vývoj způsobu života a kultury nejpočetnější části kteréhokoliv etnického společenství a v jejich - možno říci - všeobsáhlém rámci také etnickou specifikou modelu a forem chování, jednání a myšlení, ale také komunikační cesty, kontakty a kanály, jejichž prostřednictvím se upevňuje národní identita a historické vědomí národa. Je tedy nábíledni, že výsledky jeho zkoumání mohou být v kladném či sporném smyslu využity resp. zneužity jakoukoli společenskou mocenskou strukturou kdekoliv na světě. A ony též zpravidla využity bývají.

Do ideologického boje se všemi "pozůstatky buržoazního myšlení", který ihned potom komunistická strana vyhlásila, se disciplinovaně zapojili i národopisci - členové KSČ, tehdy většinou studenti a mladí asistenti na katedrách národopisu. Na pražské katedře vytvořila tato marxisticky orientovaná mladá generace národopisců tzv. marxistický kroužek, jehož původním nejvlastnějším cílem bylo zvládnout teorii dialektického a historického materialismu a učinit ji metodologickým základem vlastní vědecké národopisné práce. V poměrně krátké době stala se z něho zároveň základna, z níž se měly rekrutovat mladé stranické kádry, které by v brzké budoucnosti převzaly alespoň na pražských oborových pracovištích, v redakcích oborových časopisů apod. stranickou odpovědnost za jednoznačné pokrokovou tj. výlučné marxistickou orientaci českého národopisu.

V této souvislosti se nemůžeme alespoň nezminít o úloze, kterou v tomto období měl v našem národopise Otakar Nahodil. Patřil totiž k nejvlivnějším a nejaktivnějším ideologům nově se formujícího marxistického metodologického směru v našem oboru. Po návratu ze studií v SSSR, v podmínkách zostřujících se mezinárodních vztahů v období tzv. studené války, byl O. Nahodil u nás předním propagátorem sovětské etnografie jako vzoru pro naši pokrokovou národopisnou vědu zejména v boji proti pozitivismu, funkcionalismu a ostatním idealistickým teoriím "buržoazní" vědy, sloužící - řečeno jeho slovy - angloamerickým kolonizátorům a paličům nové světové války. Postupem času se stal též iniciátorem a spoluorganizátorem tehdejších zásadních koncepčních i personálních změn v českém národopise: alespoň pokud se týká pražských poměrů.

První v pořadí těchto radikálních změn byla katedra národopisu FF UK, jako tehdejší hlavní pražské oborové pracoviště a redakce časopisu Český lid, tvořící tehdy s katedrou do určité míry personální unii. A tak již v roce 1950

bylo znemožněno přednášet a publikovat Josefu Voráčkovi, který po dvou letech byl z FF UK bez udání důvodu definitivně propuštěn. Zanedlouho jej v tomto svém způsobem tragickém osudovém údělu následoval i Vilém Pražák, který - na rozdíl od D. Stránské - nedostal na počátku padesátých let státní docenturu a do roku 1955 přednášel na katedře pouze externě jako soukromý docent. Po nuceném odchodu z FF UK - na kterém se kromě vládnoucí politické moci do určité, i když menší míry nepřímo podílely zřejmě i osobní neshody mezi učiteli starší generace - mohl pak určitý čas (1955 - 1957) dojíždět externě přednášet do Bratislavy a to jen díky odvaze několika slovenských kolegů. Po dosažení penzijního věku v r. 1958 musela svou pedagogickou činnost na FFUK ukončit i D. Stránská. Zakladatel a dlouholetý vedoucí katedry Karel Chotek dosloužil sice na fakultě jako ordinář národopisu do stanovené horní hranice věku, avšak v nedůstojném postavení vědce, kterému marxisté nastupující generace přidělili úlohu zpátečnického buržoazního vědce a hlasatele "reakční pekařovštiny". Místo těchto špičkových oborových odborníků a zkušených odborníků začali v průběhu padesátých let výuku národopisu na FF UK přednášet O. Nahodil a další mladí, v oboru začínající asistenti - a externí učitelé - straníci.

Předčasná ztráta možnosti pedagogické a do určité míry i vědecké činnosti představitelů zakladatelské generace vysokoškolské výuky národopisu u nás i vědecké práce v našem oboru spolu s nekompromisním mocenským tlakem na jednostrannou a naprosto netolerantní orientaci veškeré vědecké národopisné práce na metodologii dialektického a historického materialismu znamenala už v průběhu padesátých let přerušeni kontinuity vědecké tradice českého národopisu s velmi vážnými a dlouhodobými negativními důsledky, spočívajícími hlavně

- v poklesu celkové úrovně vysokoškolské výuky národopisu, což se nemohlo neprojevit v pozdější práci mnohých absolventů,

- v postupném omezování kontaktu se zahraniční vědou "západních" kapitalistických států;
- ve ztrátě možnosti prohlubování vědeckého poznání prostřednictvím konfrontace výsledku různých, třeba i protikladných metodologických přístupů k vědeckému řešení národopisných problémů a v důsledku toho všeho
- ve značném snížení úrovně teoretické práce v našem oboru.

Navzdory všem těmto nepříznivým okolnostem vznikaly však i v této době národopisné práce, jejichž hodnotu můžeme s klidným svědomím považovat za trvalou. Stačí kriticky prolistovat naše tehdejší ústřední i regionální oborové časopisy.

V souvislosti s výše uvedenými tendencemi stranické kádrové politiky v našem oboru - jedním z jejich konkrétních projevů bylo např. i obsazení první oborové aspirantury v r. 1952 členem marxistického kroužku [Zd. Mišurec] - byla na začátku padesátých let nahrazena i dosavadní redakce Českého lidu [K. Chotek, V. Černý] novou redakční radou [L. Baran, K. Fojtík, J. Kramařík, L. Kunz, H. Laudová, O. Nahodil, D. Stránská, M. Střída] na čele s vedoucí redaktorkou Olgou Skalníkovou. Základním záměrem nové redakce bylo dát Českému lidu ideovou náplň, která by odpovídala úkolům vědy při budování socialismu a to v součinnosti s co nejširším kolektivem spolupracovníků. Dá se říci, že tento svůj programový záměr redakce skutečně plnila, a že kromě vládnoucí ideologii a politice poplatných ideových úvodních článků - někdy ovšem až s nestoudnými útoky proti některým představitelům naší vědy - publikoval Český lid i v těchto letech převážně kvalitní studie a příspěvky, které si zachovávají i po tak dlouhém časovém odstupu nespornou hodnotu.

Obdobně by bylo možno hodnotit i Československou etnografii, kterou založil - bohužel na úkor Národopisného věstníku československého - a s redakční radou [K. Fojtik, J. Kramařík, A. Melicherčík, J. Mjartan, O. Pertold, k nimž v průběhu dalších let přibyli ještě E. Baláš, L. Baran, J. Podolák, V. Pražák a D. Stránská] - řídil O. Nahodil. Časopis vycházel deset let [1953 - 1962] a kromě dobové poplatných příspěvků také v něm vyšla řada velmi dobrých studií trvalé ceny.

Dobrou úroveň si v této době zachovávaly i regionálně zaměřené Valašsko a Radostná země a také časopisy a sborníky našich muzeí, na jejichž organizační základně pracovala velmi odpovědně a iniciativně celá řada českých národopisců s pozoruhodnými výsledky jak v oblasti čisté muzejní problematiky a práce - kromě jiného např. též na úseku teorie a metodologie muzeí v přírodě, která u nás zaznamenala už v šedesátých letech progresivní vývoj - tak i vědecké národopisné práce [pořádání vědeckých seminářů a konferencí s aktivní účastí muzejních pracovníků, publikování výsledků těchto vědeckých konferencí ve sbornících atd.]. Za všechna ostatní muzea připomeňme zde alespoň Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, které ve druhé polovině padesátých let začalo s realizací dobudování tohoto našeho nejstaršího regionálního "skanzenu", jenž se stal během doby metodickým centrem českých a moravských muzeí v přírodě a postupně dosáhl úrovně činnosti, která jej řadí mezi přední evropská muzea tohoto typu.

Dramatickým vývojem procházel v tomto období i časopis naší Společnosti - Národopisný věstník československý, nesporně významné oborové periodikum s dlouhodobou [vycházel od roku 1906] a slavnou tradicí. Jeho vydávání bylo v roce 1953 ministerstvem kultury zastaveno [poslední číslo vyšlo v roce 1956] a místo něho začala vycházet - jak zmíněno výše - Československá ethnografie. Teprve v roce 1966 začal

zásluhou iniciativního úsilí hlavního redaktora Václava Frolce a nové redakční rady [D. Holý, J. Jančář, R. Jeřábek, J. Kramařík, J. Mjartan, Š. Mruškovič, J. Podolák, O. Sirovátka, J. Tomeš a J. Vařeka] znovu vycházet Národopisný věstník československý jako časopis v roce 1963 nově zformované Národopisné společnosti československé při ČSAV. Tato nově koncipovaná ročenka, zaměřená především na otázky slovanského národopisu, slibovala vědeckou úroveň svých devíti ročníků [1966 - 1974], že bude důstojným pokračováním tradice "starého" NVČ; avšak s ukončením redaktorství V. Frolce bylo jeho vydávání v roce 1974 přerušeno a obnoveno až po desetileté přestávce v roce 1984 ovšem v rozsahu a úrovni "samizdatové" tiskoviny jakou vlastně bývaly na rozhraní padesátých a šedesátých let už Zprávy společnosti československých národopisců [1959 - 1962], redakční rada: K. Chotek, předseda, I. Heroldová, Vl. Karbusický, L. Kunz, Č. Loukotka, J. Pátková, V. Pletka, A. Pranda] a Věstník Národopisné společnosti československé při ČSAV a Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV [od r. 1963, redakční rada: L. Holý, zodpovědný redaktor, H. Johnová, Vl. Karbusický, A. Pranda, D. Stránská, výkonný redaktor a L. Štěpánek].

Z hlediska dějin českého národopisu a v jeho rámci zejména též Národopisné společnosti československé v padesátých a v první polovině šedesátých let bude vyžadovat podrobnou analýzu otázka vzniku českého vědeckého národopisného pracoviště - tehdy Kabinetu pro národopis - v rámci Československé akademie věd v roce 1952 a důsledku, které jeho založení a vůbec nové podmínky pro vědeckou práci u nás měly jak pokud jde o následné změny organizační struktury českých národopisců, tak i o jejich meziosobní a meziskupinové vztahy.

Zatím si připomeňme alespoň nejzákladnější skutečnosti, jak je v několika svých publikovaných příspěvcích uvádí dlouholetý jednatel NSČ V. Pražák. Podle jeho svědectví NSČ - jmenovitě K. Chotek - uvažovala o zřízení státního

Národopisného ústavu už za německé okupace v r. 1941. Na základě těchto úvah začala NSČ už v průběhu války realizovat řadu výzkumných, soupisových a dokumentačních akcí - např. založila už tehdy archiv národopisné studijní fotografie, archiv domových půdorysů, z výsledků dotazníkových akcí tzv. archiv látkový, provedla soupis datovaných muzejních předmětů aj. - "jež by tomuto ústavu připravily půdu a shromáždily materiál, který by mu mohl býti pak odevzdán do vinku" [Pražák].

Již na podzim roku 1945 byl na valné hromadě NSČ schválen V. Pražákem připravený podrobně zdůvodněný návrh na zřízení Národopisného ústavu, který by na návrh K. Chotka byl zatímně, tj. než dojde k jeho realizaci jako ústavu státního, začleněn do rámce NSČ, která by jej také z vlastních prostředků financovala. Návrh byl předložen ministerstvu školství, realizován však nebyl v důsledku nemožnosti volného použití vázaných vkladů NSČ pro tento účel. A založení ústavu státního bylo zase "vázáno na vyřešení chystané nové organizace České akademie, která by sdružovala veškeré naše vědecké ústavy, tedy i Národopisný ústav. Pro tento účel také dr. Zd. Wirth vypracoval podrobný návrh..." [V. Pražák]. I v těchto nepříznivých okolnostech však nadále vyvíjel mimořádné úsilí v zájmu založení ústavu zejména K. Chotek, jemuž především vděčí náš obor - podle V. Pražáka - za to, že byl v první polovině padesátých let založen v rámci Československé akademie věd Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV - "třeba již zásahem mladých pokrokových národopisců, přece to byli vesměs Chotkovi žáci, kteří toho dosáhli" [V. Pražák].

Pro původní iniciátory tohoto významného činu v poválečných dějinách našeho národopisu z řad NSČ znamenalo vlastní ustavení a zahájení činnosti nového akademického ústavu zajisté další trpkou zkušenost. Bylo totiž uskutečněno opět bez jejich přímé účasti, bez zkušených odborníků zakladatelské generace českého vědeckého národopisu a tedy bez NSČ. Jejich bezprostřední reakce byly pochopitelně

poznamenány jistým zklamáním, takže např. archivní fondy NSČ nově založenému ústavu "do vinku" dány nebyly. Nicméně se vcelku brzy projevil jejich realistický postoj k současným podmínkám vývoje našeho oboru, motivovaný zřejmě pocitem spoluodpovědnosti za další zdárný rozvoj českého národopisu. Doklad této skutečnosti můžeme spatřovat i ve spolupráci V. Pražáka a D. Stránské v redakční radě Československé etnografie [od r. 1957] i v úsilí K. Chotka a D. Stránské, jimž se po vzoru ostatních oborových výběrových společností při ČSAV "podařilo r. 1958 založit novou Společnost čs. národopisců, která by se účastnila spolu s Ústavem EF na nové organizaci našeho národopisu při ČSAV, organizující vybrané, odborné školené čs. národopisce, která by se účastnila spolu s Ústavem EF na nové organizaci našeho národopisu a činnosti Ústavu v tom doplňovala" [V. Pražák]. K. Chotek byl v letech 1958 - 1960 též prvním předsedou této nově založené výběrové Společnosti a vypracoval též její první program činnosti; následující funkční období byl jejím předsedou L. Kunz a po něm K. Dvořák.

Na přelomu padesátých a šedesátých let působily tedy obě zmíněné národopisné společnosti paralelně a do značné míry i koordinovaně - členem výboru "nové" společnosti býval pravidelně i předseda "staré" NSČ - až do roku 1962, kdy byla dosavadní NSČ nucena sloučit se z důvodu nedostatečných dotací od ministerstva kultury a mocenského rozhodnutí o rušení soukromých spolků se Společností československých národopisců při ČSAV a vytvořit novou Národopisnou společnost československou při ČSAV s předsedou K. Dvořákem. Záchrané výzkumy, které v bývalé NSČ až do roku 1963 bezplatně řídil V. Pražák, byly v uvedeném roce převedeny do ÚEF ČSAV, kde se na nich i potom podíleli externisté původně pracující na těchto úkolech v bývalé NSČ [Pražák, Štěpánek ad.] a kam byl v roce 1965 předán též archivní fond NSČ.

Zmínili jsme se o těchto skutečnostech poněkud obšírněji hlavně proto, že se v první řadě týkají též dějin naší Společnosti v uvažovaném období a za druhé též proto, že

o transformacích organizační základny českého národopisu v této době panují mezi námi někdy zkreslené představy.

Od začátku šedesátých let, v době, kdy se celkové mírnila tvrdost polického tlaku vládnoucí moci na náš veřejný život v důsledku odhalení a odsouzení tzv. kultu osobnosti v Sovětském svazu i v mezinárodním komunistickém hnutí, a kdy v KSČ nazrávaly podmínky pro politickou koncepci socialismu s lidskou tvář, se i poměry v českém národopise ideologicky stále více uvolňovaly a lidsky uklidňovaly, takže postupně i v našem oboru nazrávala doba všeobecné vzájemné spolupráce a dobrých kolegiálních vztahů.

Nové politické klima tohoto období charakterizuje i skutečnost, že do čela našeho vrcholového oborového pracoviště v ČSAV mohla být tehdy povolána až do té doby nepřijatelná, nicméně nesporná vědecká osobnost, jakou byl Jiří Horák. Za jeho ředitelování dosahoval ÚEF ČSAV - a možno říci, že celý náš obor - výsledků, které byly všeobecně doma i v zahraničí [vzpomeňme v této souvislosti alespoň pravidelnou aktivní účast našich vědeckých pracovníků na zahraničních i u nás pořádaných mezinárodních kongresech takových organizací jako jsou UISAE, IFMC, ISFNR aj.] vysoce oceňovány a - obrazně řečeno - otvíraly tehdy našemu oboru dveře do světa. Škoda, že po roce se tak hlasitě a rychle zase zavřely. Co totiž znamenal dopad následující izolace naší vědy od podnětů a přímých styků se zahraniční vědou všichni dobře víme.

Obrat nastal od počátku let sedmdesátých, v době tzv. normalizace. Obrat v tom smyslu, že ostří stranické represe se tentokrát obrátilo proti bývalým komunistům, kteří nesouhlasili se vstupem spojeneckých vojsk do Československa v roce 1968 a byli při následných prověrkách ze strany vyloučeni nebo vyškrtnuti. Těmto lidem poté nastávaly obvykle velké problémy se zaměstnáním, z něhož byli buďto propuštěni

nebo přeřazení na podřadnější místa; vědeckým pracovníkům byla často znemožněna též publikační činnost atd.

V té době do většiny vedoucích pozic v českém národopise nastoupil Antonín Robek [vedoucí katedry etnografie a folkloristiky na FFUK, od roku 1972 pověřen řízením ÚEF ČSAV, člen kolegia historie ČSAV a jeho zástupce v hlavním výboru NSČ, vedoucí redaktor Českého lidu, člen vědeckých rad řady dalších institucí, muzeí atd.], čímž měl praktickou možnost rozhodujícím způsobem ovlivňovat кадровou politiku ve většině hlavních pražských národopisných institucí; dá se říci, že nezávislost v tomto směru si tu v té době obhájilo vlastně jen Národní muzeum a to jak ve svém Národopisném oddělení, tak v Náprstkově muzeu. Zatímco na brněnské katedře ani ve většině regionálních národopisných muzeí nedošlo k velkým кадровým změnám z důvodu nucených předčasných odchodů, z ÚEF ČSAV muselo z politických důvodů odejít několik pracovníků [např. tehdejší ředitel J. Jech, V. Jiříková, O. Sirovátka, V. Thořová]. V mírnější podobě stihl podobný osud i Petra Nováka a Miroslava Stingla. Z pražské katedry v téže době museli odejít Eva Vrabcová a Josef Wolf, což v přepočtu na počty pracovníků obou pracovišť dává podobné procento. Z regionálních muzejních pracovníků uvedme alespoň K. Pavlištika.

V zájmu pravdy je ale třeba uvést skutečnost, že v několika případech ředitel Robek nerespektoval stanovisko výboru ZO KSČ, který v tomto období za předsednictví H. Hynkové byl zejména v кадровých otázkách značně iniciativní a aktivní, o odchodu dalších pracovníků - bývalých členů KSČ z ústavu a ponechal je v pracovním poměru [např. I. Heroldová, Zd. Mišurec].

Na takto uvolněná místa - případně též na místa, uvolněná nuceným odchodem zkušených odborníků do důchodu ke dni dosažení důchodového věku - byli přijímáni mladí pracovníci, avšak mnohdy bez ohledu na jejich schopnosti

a hlavně na jejich specializaci. Takže smutným následkem takové neuvážené kadrové politiky a koncepční práce v ÚEF ČSAV v Praze je skutečnost, že na tomto našem ústředním vědeckém národopisném pracovišti byly v průběhu tzv. normalizace postupně likvidovány některé tradiční národopisné obory resp. specializace, především slovesná a úmrtním Jaroslava Markla definitivně i hudební folkloristika. Nápravu uvedeného neblahého stavu pražského ústavu řeší od března 1990 již nové vedení ústavu ve spolupráci s ústavní rehabilitační komisí.

Folkloristika však byla v uplynulých letech systematicky poškozována i na FFUK, kde redukce její vysokoškolské výuky, projevující se jak v personálním obsazení katedry [jako folkloristé zde působili Karel Dvořák a Zdeněk Urban a přibyl k nim i Bohuslav Šalanda, pozn. redakce] tak ve snížení počtu hodin výuky, v omezení možnosti zadávání folkloristických témat ročníkových i diplomových prací a prací pro SVOČ, ve vypisování konkursů do vědecké aspirantury, tedy ve faktickém negování potřeby folkloristické specializace, vzešly rovněž ze subjektivně motivované iniciativy tehdejšího vedoucího katedry A. Robka. Podnětem k ní byla zřejmě někdejší praxe nekritického kopírování sovětských "vzorů" bez ohledu na domácí tradici a konkrétní možnosti. Výuka etnografie a folkloristiky jako samostatných specifických vědních disciplín, realizovaná odděleně na příslušných oborových katedrách, má z metodologického hlediska a při zabezpečení optimálních podmínek pro koordinované studium a vzájemné prolnutí obou specializovaných výuk jistě své racionální jádro. V daném případě a v našich podmínkách však výše zmíněné radikální omezení výuky folkloristiky na katedře E+F FFUK neznamenal nic jiného než destrukci samotné folkloristiky a ztrátu značné části uznávané odborné profilace vysokoškolského studia etnografie a folkloristiky na pražské univerzitě.

V této souvislosti považujeme zároveň za nutné upozornit na nezbytnost terminologického vyjasnění pojmu : národopis - etnografie - folkloristika - slovesná folkloristika - hudební folkloristika - etnomusikologie - etnologie - a to z obsahového i vztahového hlediska včetně celooborové dohody o jejich jednotném používání, abychom si v budoucnu navzájem správně rozuměli.

Realizované pragmatické tendence na katedře E+F FFUK značně změnily charakter oboru a svým dílem přispěly k relativní izolaci katedry nejen na FFUK, ale - bohužel - i mezi ostatními oborovými pracovišti. Uvažíme-li k tomu, že výuka byla dosud pevně stanovena závazným učebním plánem a práce vysokoškolského učitele byla limitována časovými normami, tj. povinným minimem pedagogického úvazku - což v praxi znamenalo, že učitelé, zvláště mladší, byli mnohdy obsazováni do přednášek, které vůbec neodpovídaly jejich odbornému zaměření, jen aby bylo vyhověno předepsaným kritériím - pak můžeme snad oprávněně konstatovat, že výše již zmíněný trend, započatý ve výuce na pražské katedře v padesátých letech, prakticky pokračoval i v letech sedmdesátých.

Do Českého lidu, kde v roce 1973 došlo k totální výměně redakční rady s vedoucími redaktory A. Pitterovou [1974 - 1976] a A. Robkem [od 1977], se od sedmdesátých let znovu vrátily ideologické, totalitnímu režimu poplatné úvodníky, tentokrát již bez osobních útoků. Vedle etnografických statí, v nichž dostávala přednost tematika s aktuálním politickým akcentem - např. v osmi ročnících Českého lidu [1981 - 1988] bylo uveřejněno 70 studií s tematikou tzv. etnických procesů, více než 80 studií s problematikou romskou, 35 studií s tematikou etnografie dělnictva a jen 15 studií tradiční lidové kultury; zbývající studie byly věnovány otázkám teorie etnografie, folkloristice, bulharskému národopisu atd. - uveřejňoval časopis i články s neetnografickou problematikou.

Aby nám bylo správně rozuměno - tímto statistickým výčtem nikterak nechceme znevažovat řešení společensko - politické aktuální národopisné tematiky. Výzkumy a studium způsobu života a kultury, např. dělnictva v průmyslových oblastech Kladenska, Rosicko - Oslavanska, Ostravska, Zlínska i "staré dělnické Prahy" byly nesporně pozitivními vědeckými činy a znamenaly rozšíření a prohloubení našich poznatků o životě a kultuře českého lidu. Tuto skutečnost jsme nechtěli výše konstatovanou tématickou skladbou náplně Českého lidu nijak zpochybňovat. Máme však za to, že do budoucna by bylo třeba zajistit, aby se tak dělo v uváženějším poměru k tematice z oblasti tradiční kultury venkovského lidu, že z hlediska objektivních publikačních potřeb oboru je neunosné, aby tato oblast byla jako v posledních desetiletích téměř výlučně preferována jako jediná nosná témata našeho oboru na úkor jeho ostatních neméně důležitých úkolů studia historického transformačního procesu české lidové tradice v soudobých podmínkách společensko - historického vývoje našeho národa.

Na rozdíl od Českého lidu, jehož stránky začaly být v období tzv. normalizace mnohým našim národopiscům zakázány, strážnické Národopisné aktuality, skromný časopis, aktuální, zajímavý i podnětný, který po celou dobu své existence neztratil svou původní oborovou funkci, umožnily - jako první náš oborový časopis vůbec - publikovat i tém českým a slovenským národopiscům, kteří po roce 1968 jinde z politických důvodů publikovat nemohli. Podobnou funkci plnil i oboru blízký časopis "Umění a řemesla".

Už to samo o sobě svědčí o tom, že i v tomto nelehkém období jako vždy záleželo především na konkrétních lidech, na jejich odborných, morálních a lidských kvalitách a vlastnostech, na jejich osobní iniciativě a cílevědomosti, tolerantnosti i statečnosti, do jaké míry neblaze ovlivní dopady represivních záměrů stávající politické moci život a práci jednotlivců a tím i vývoj celého oboru.

Dokládá to konečně i vznik a činnost Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech a na Balkáně (MKKKB), na jejímž ustavení v roce 1959 se výrazně podíleli vedle polských i československých etnografů a folkloristů. Vedení této nevládní odborné organizace se tak podařilo vytvořit prakticky jedinou organizační základnu pro uplatnění jak tradiční historické etnografie a dalších oblastí národopisu tehdy centrálně omezovaných, tak i bez rozdílu všech národopisců a to i těch, kteří byli po roce 1968 vyloučeni z KSČ a v důsledku toho ztratili zaměstnání a možnost jakékoli jiné organizované činnosti v oboru. Činnost československé sekce MKKKB, realizovaná na bázi dobrovolnosti a převážně mimo zaměstnanecké pracovní povinnosti, byla tak bohatá, že mnohdy rozsahem i kvalitou prací převyšovala oficiální pracoviště, i ÚEF ČSAV. Vytvářela totiž v oboru jakýsi pluralitní systém svého druhu, neboť byla otevřeným fórem nezávislých odborníků na rozdíl od centralisticky řízených pracovišť bez akademické svobody. Od určité doby se tato komise stala též platformou a jediným koordinátorem společné práce českých a slovenských etnografů. A v této souvislosti rádi konstatujeme, že v českých zemích nejvíce podporovalo činnost MKKKB v tomto úsilí vedení Ústavu lidového umění ve Strážnici, jehož zásluhou se právě Strážnice stala neutrálním místem, kde bylo možno vést otevřený dialog, což se projevilo v růstu vzájemného pochopení a spojování tvůrčích individualit.

Tzv. normalizace společensko - politických poměrů u nás po intervenčním zásahu spojeneckých vojsk v roce 1968 se neblaze projevila i v Národopisné společnosti československé při ČSAV. V roce 1973 vznikla při hlavním výboru NSČ stranická skupina, kterou vedl A. Robek, zastupující od téhož roku v hlavním výboru NSČ kolegium historie ČSAV. Jedním z prvních jejich činů bylo rozhodnutí o vyloučení z řad NSČ některých členů, kteří byli v posrpnových prověrkách vyloučeni z KSČ, což se stalo přesto, že většina členů stranické skupiny se

tomuto diskriminačnímu návrhu, prosazovanému vedoucím skupiny zřejmě na pokyn vyššího stranického orgánu, bránila - velmi vehementně se v tomto smyslu angažoval zeměna V. Volavý, avšak stejně jako hlavní výbor byli i oni v této věci bezmocní. V době normalizačního prověřování a vylučování členů NSČ se ve výboru zvažovala i myšlenka rezignace na funkce, avšak nakonec převládl názor, že důsledky takové společné rezignace výboru by byly pro činnost Společnosti ještě mnohem horší.

Proto bylo pro mnohé z nás překvapující vyznění letošního lednového zasedání NSČ, na němž odium represivních a deformačních aktů tzv. normalizačního období v NSČ nepřímo a zcela neprávem padlo na ty členy posledního hlavního výboru, kteří nebyli nominováni za kandidáty do nového výboru a zejména už zcela nespravedlivě na předsedkyni H. Johnovou a místopředsedu J. Vařeku, kteří měli a mají o činnost NSČ v tomto období prokazatelně velké zásluhy, protože často zabránili situacím, o nichž řadoví členové neměli ani tušení. Situace, jaká v průběhu lednového zasedání vznikla, může dokonce budit dojem, jakoby hlavním záměrem současných revolučních změn na půdě NSČ byla opět diskontinuita a personální změny realizované obdobně jako už dříve - bez přihlédnutí k vykonané práci. Upozornit na tuto skutečnost dnešní plénum společnosti považovali jsme za svou povinnost a doporučujeme, aby nový výbor Společnosti zvážil jak tuto nespravedlnost vhodným způsobem odčinit.

Vždyť někdejšímu hlavnímu výboru na čele s uvedenými kolegy se i v oné nepříznivé minulé době podařilo minimalizovat "normalizační" dopady nejen v záležitostech personálních, ale i v celé řadě činností, jež i jejich přičiněním byly uchráněny před vnějšími stranickými zásahy, které, mimochodem, od počátku osmdesátých let postupně slábly až nakonec téměř ustaly vůbec. Připomeňme si v této souvislosti třeba jen dopisovatelskou akci, aktivitu některých odborných komisí např. etnomuzikologické, ale i časopis, přednášky, vědecké konference aj. Nepodařilo se

sice udržet v NSČ terénní výzkumy ani dotace na ně, což lze považovat za jeden z nepříznivých dopadů finančního podřízení NSČ Československé akademii věd, uskutečněného již v průběhu šedesátých let, tj. po ustavení Národopisné společnosti československé při ČSAV. To hodnotíme jako vážnou ztrátu, neboť tím byla znemožněna terénní výzkumná činnost nejen řadě studentů, ale i zkušeným odborníkům bez profesní možnosti uskutečňovat placené výzkumy v terénu. Do budoucna bude třeba uvážlivě posoudit, zda by NSČ neměla usilovat o znovunabytí možnosti organizovat vlastní výzkumné akce samozřejmě v koordinaci se zaměřením dohodnutých oborových výzkumných projektů.

To všechno nás vede k názoru, že je už opravdu načase, aby tradice naší národopisné vědy přestala vyznívat jako chaos opakující se v pravidelných časových intervalech. V opačném případě by to totiž znamenalo opětné citelné poškození vědeckého vývoje i morálního profilu oboru, který se v padesátých a potom i v sedmdesátých letech znevážil právě zásluhou programového popření návaznosti na minulost.

Shrňme-li rámcově výše konstatované skutečnosti, můžeme říci, že v sedmdesátých a osmdesátých letech dále pokračovala v českém národopise diskontinuita vědecké tradice započatá v letech padesátých a znamenající ve své podstatě a důsledcích další prohlubování neúcty k dříve vykonané práci. Navíc byl náš obor i v tomto období v očích naší kulturní veřejnosti značně diskreditován pokračující nepřiměřenou a nedůstojnou služebností vládnoucí ideologii a moci. Osobní postihy a represe byly zaměřeny především na bývalé členy KSČ a z věcného hlediska dále pokračovaly nepříznivé až škodlivé trendy započaté už v letech padesátých:

- stagnující úroveň vysokoškolského studia etnografie a folkloristiky,
- definitivní upevnění postavení tradičních forem lidové

- kultury na okraji vědeckého zájmu českého národopisu,
- nepřiměřené upřednostňování studia tématických okruhů politického zaměření,
 - další omezování folkloristiky až do stadia její praktické likvidace speciálně na hlavních oborových pracovištích v Praze,
 - netolerantní jednostranná a mocensky prosazovaná orientace na marxistickou metodologii,
 - definitivní ztráta kontaktů s vědou v kapitalistických státech, pokračující stagnace teoretické práce v našich oborech a z ní pramenící neuspokojivá vědecká úroveň většiny výsledků nepřesahující rámec primární analýzy.

Tedy celkové nic moc radostného - spíše možno říci, že do spokojenosti máme jistě hodně daleko. Práce budeme mít všichni až nad hlavu, abychom společným úsilím přivedli náš obor na úroveň, kterou by se vzhledem ke své tradici u nás plně zaslouhoval.

Podle našeho názoru bude třeba, abychom v budoucnu všichni soustředili pozornost a maximální úsilí na zabezpečení následujícího:

- A. Na úseku českého národopisu jako celku, tj. společného oboru českých etnografů a folkloristů:
1. V co nejkratší době objektivně a v plné šíři zpracovat dějiny českého národopisu po druhé světové válce, které by zhodnotily jak konkrétní výsledky vědecko - výzkumné práce českých etnografů a folkloristů v tomto období, tak i negativní důsledky a represivní dopady netolerantní ideologie a politiky tehdejší vládnoucí totalitní moci na vědeckou úroveň našeho národopisu a životní osudy jednotlivců.

2. Důstojným způsobem rehabilitovat všechny národopisné pracovníky, kteří byli v minulosti poškozeni na cti, nespravedlivě především z politických důvodů diskriminováni a vyloučeni z vědecké či pedagogické práce a podle jejich možností a schopností využít jejich znalostí a zkušeností v konkrétní vědecko - výzkumné nebo výchovné práci.
3. Konstituovat slovesnou i hudební folkloristiku jako kmenové součásti oboru národopis s rovnocenným postavením s etnografií a to jak ve vědecko - výzkumné práci, tak i ve vysokoškolské výuce, kde je potřeba vytvořit na obou českých národopisných katedrách možnost získání folkloristické specializace.
4. Dosáhnout adekvátního zastoupení tematiky z oblasti tradiční lidové kultury v plánech vědeckého výzkumu všech našich oborových institucí i ve studijních plánech vysokoškolských.
5. Provádět důslednou metodickou i teoretickou konfrontaci naší vědy se všemi kladnými směry evropské i mimoevropské etnografie a folkloristiky a v celém oboru pokračovat v odklonu od izolacionistického metodického purismu nepřipouštějícího kontakt s jinými vědami.
6. Vytvořit v českém národopise takové pracovní a lidské ovzduší, které umožní svobodnou výměnu názorů na předmět i metody národopisných výzkumů.
7. Zasadovat se o to, aby česká národopisná pracoviště - ať už vědecké ústavy, katedry či muzea - byla osazována kompetentními pracovníky potřebné odbornosti (specializace) a to na základě řádných konkursů, při nichž budou rozhodujícími kritérii pouze

předpoklady uchazečů pro odpovědnou tvůrčí práci a výsledky jejich dosavadní vědecké a odborné činnosti.

8. V oborovém vědeckém výzkumu systematicky uplatňovat metodu oborové i mezioborové týmové práce při plném respektování individuálních schopností, zájmů i rozdílných pojetí jednotlivých specialistů v týmu.
9. Vytvářet možnosti a odborné i materiální podporovat moderně projektované výzkumy s využitím počítačů. To bude kromě jiného vyžadovat, aby etnografie i folkloristika věnovaly přednostní pozornost zpracování jednotné oborové terminologie jako jednoho z nezbytných předpokladů vědecké komunikace nejen mezi vědci, ale zejména též mezi vědcem a počítačem.
10. V celém oboru realizovat na úrovni odpovídající jeho soudobým i perspektivním potřebám vědecko - informační činnosti jako nedílnou součást celkového procesu vědecko - výzkumné práce. Obnovit, nejpravděpodobněji opět na půdě ÚEF ČSAV, činnost oborového střediska vědeckých informací, které by zajišťovalo jak soustavnou tvorbu základního oborového informačního fondu, tak i příslušné vědecko - informační služby všem našim oborovým pracovištím. V tomto směru považujeme za účelné prověřit aktuálnost a užitečnost někdejší koncepce jeho činnosti včetně některých započatých a opuštěných projektů (např. ústřední evidenci dokumentovaných národopisných výzkumů, spolupráci s pařížským oborovým bibliografickým centrem UNESCO apod.) a připravit aktualizovanou koncepci práce střediska, kterou se ani v našich podmínkách nelze už dost dobře představit bez využití počítače.

11. Vyvíjet náležitou iniciativu v mezinárodních vědeckých organizacích, společnostech a komisích a soustavně navazovat resp. obnovovat osobní i pracovní kontakty se zahraničními vědci, institucemi a to jak v zájmu propagace výsledků našeho oboru v zahraničí, tak i v zájmu získávání bezprostředních informací o práci našich zahraničních kolegů, jakož i maximálně možného přísunu zahraniční vědecké literatury do našich knihoven.
12. společným vědeckým úkolem české etnografie a folkloristiky by mělo být též bezodkladné zahájení resp. obnovení prací na českém národopisném atlase s využitím zkušenosti z přípravy slovenského národopisného atlasu.
13. Kromě toho celý náš obor v příštích letech čeká organizace a zajištění důstojných oslav stého výročí Národopisné výstavy československé 1895. To bude po všech stránkách - odborné, organizační, výtvarné i finanční - nesmírně náročný úkol, který bude vyžadovat obětavé úsilí nás všech.
14. Tento úkol zároveň signalizuje nezbytnost prohloubení spolupráce našich oborových vědeckých institucí s veřejnými a odbornými zařízeními včetně nutnosti soustavného využívání všech možností promyšlené, koordinované a důstojné propagace lidové kultury v naší soudobé společnosti. Ta ovšem od našeho národopisu očekává, že bude věnovat patřičnou pozornost i vědecky fundovanému studiu podob tradiční české lidové kultury v současnosti jakož i všech forem jejího využívání v dalších souvislostech jako je např. folklorismus apod.

B. V oblasti slovesné folkloristiky:

1. Navázat na dosud vykonanou práci starší generace folkloristů a zajistit možnosti pro publikování výsledků jejich dosavadního studia.
2. Realizovat nezbytné, v minulosti podceňované katalogizační práce a při nich v maximální míře využívat moderní výpočetní techniku.
3. Zvýšenou pozornost věnovat zejména rozvinutí dosud stagnujícího studia přísloví s využitím zahraničních metodologických podnětů zejména americké a sovětské paremiologické školy.
4. Podporovat a vyvíjet vlastní aktivitu v promyšleném vydávání folkloristických publikací všeho druhu - nových regionálních i některých redigovaných starých sbírek slovesného i hudebního folkloru, monografií vypravěčů, zpěváků i instrumentalistů, teoretických prací i náležitě odborně připravených a adjustovaných gramodesek apod.

C. V oblasti hudební folkloristiky:

1. Ve spolupráci se slovenskými kolegy, případně i na mezinárodní bázi dobudovat projekt dokumentace, analýzy a klasifikace lidové písně pomocí počítače.
2. Za tím účelem technicky i personálně vybavit aspoň některá základní pracoviště tak, aby dokumentace a laboratorní analýza i další práce mohly být prováděny na soudobé světové úrovni.

3. Na nových základech rozvinout amatérský sběr lidové písně a usměrňovat, koordinovat a metodicky řídit sběratelskou práci vůbec.
4. Zajistit vysokoškolskou výchovu odborníků, kteří by se zabývali studiem mimoevropských hudebních kultur.
5. Vytvořit předpoklady pro zařízení speciálního etnoorganologického pracoviště pro studium lidových hudebních nástrojů v českých zemích.

D. V oblasti vysokoškolské výuky:

1. Zajistit proporcionální výuku etnografie i folkloristiky a to specialisty na daný obor jak z řad členů kateder, tak podle potřeby i s využitím spolupráce externistů. Rozvíjet systematickou pedagogickou i badatelskou spolupráci mezi jednotlivými národopisnými katedrami u nás i mezi katedrami a ostatními oborovými vědeckými pracovišti.
2. Zasazovat se o přenesení kompetence tvorby učebních plánů - budou-li v budoucnu vůbec existovat - přímo na jednotlivé katedry a koncipovat je tak, aby po získání určitého společného základu bylo studium zaměřeno na speciální oblasti oborů podle individuálních zájmů studentů a konkrétních potřeb jejich budoucí práce, např. v muzeích. V tomto směru prosazovat možnost svobodné volby studentů jak pokud jde o volbu mezioborových kombinací, tak i o vlastní specializaci v oboru.
3. Za tím účelem vytvářet podmínky pro případnou možnost semestrálního či ročního pobytu studenta u příslušného specialisty na katedře jiné naší univerzity a zejména

též zabezpečovat možnosti stáží našich studentů na zahraničních univerzitách.

4. Zajistit, aby v zájmu zvýšení vědecké úrovně českého národopisu byl již našim vysokoškolským studentům prezentován výklad naší domácí, tj. české a slovenské lidové kultury v širším evropském nebo alespoň středoevropském kontextu. Za tím účelem využít podle potřeby a možností spolupráce i zahraničních odborníků, mezi nimi i českých národopisců pracujících už delší dobu na zahraničních univerzitách.
5. Splnění uvedených pedagogických záměrů ovšem předpokládá, že bude vědecky zpracována a publikována dosud scházející teoretická a metodologická problematika etnografie a folkloristiky, ale i syntetické a komparační tematické práce včetně potřebných přehledných skript, která od poloviny šedesátých do poloviny osmdesátých let nebyla u nás vydávána vůbec. A to jsou rovněž úkoly, na jejichž plnění se musí vedle vysokoškolských pracovníků podílet i všichni ostatní naši odborníci, doslova celý obor.
6. Navázat kontakty s pedagogickými fakultami a usilovat o získání zájmu o národopis mezi budoucími učiteli, z nichž v minulosti celá řada působila též jako velmi užiteční a často i významní ba i nejvýznamnější národopisní pracovníci, zejména sběratelé. Obdobně bude pro náš obor nesporně přínosem, když o něm alespoň základní informace získají během svého vysokoškolského studia i studenti kulturologie a žurnalisitky, ale i např. filmoví dokumentaristé.

E. V oblasti národopisného muzejnictví:

1. Zajistit specializovanou odbornou vysokoškolskou výchovu muzejních národopisců - specialistů, která by měla být zaměřena nejen k široké problematice znalectví muzejních národopisných předmětů ,ale i k otázkám vhodného zacházení s nimi a ke kvalitní a poučené péči o svěřená depozita.
2. Za tím účelem bezodkladně zpracovat moderní metodiku národopisné muzeologie.
3. Provádět výzkumy a cílené sběry muzejních předmětů v terénu za účelem doplnění sbírek a získané předměty náležitě pasportizovat. Pro tuto činnost vytvořit vhodné podmínky zejména z hlediska ekonomického.
4. Na všech úrovních muzejní činnosti prosazovat zkvalitnění péče o národopisné sbírky v náležitě vybavených a zabezpečených depozitářích.
5. Systematicky rozšiřovat a prohlubovat spolupráci národopisných muzeí nebo národopisných oddělení vlastivědných muzeí s oborovými vědeckými institucemi a NSČ včetně vzájemné koordinace plánů činností.
6. Vzájemnou spoluprací a vlivem příspěvů k nápravě legislativních nedostatků v našem muzejnictví, k nutné novelizaci mnohdy si odporujících směrnic a k nezbytnému zkvalitnění činnosti ústředních institucí, odpovídajících za rozvoj našeho muzejnictví včetně příslušných útvarů ministerstva kultury ČR.
7. Zvážit účelnost zřízení muzeologické komise NSČ, která by se na řešení těchto úkolů mohla účinným způsobem podílet.

8. Bezodkladně začít s přípravou nových národopisných muzejních expozic všude tam, kde jsou tyto zastaralé a málo zajímavé a přitažlivé pro návštěvníky domácí i zahraniční. Nezapomínejme přitom, že kromě trvalé potřeby získávat i touto cestou zájem veřejnosti o náš obor bude hrát návštěvnost v budoucím ekonomickém systému našeho státu důležitou roli i ve finančních rozvahách našich kulturních zařízení a tedy i muzeí.

F. V oblasti odborného periodického tisku:

1. V dohodě a spolupráci se slovenskými kolegy zvážit účelnost a reálnost založení nového československého vědeckého časopisu nebo pravidelného periodického národopisného sborníku (ročenky), který by cizojazyčně uveřejňoval nejlepší vědecké výsledky českého a slovenského národopisu a přispěl by tak k propagaci a reprezentaci našeho oboru v zahraničí.
2. Obsahově reorganizovat Český lid a zvýšit jeho celkovou vědeckou úroveň.
3. Vytvořit nezbytné podmínky a předpoklady k tomu, aby Národopisný věstník československý v co nejkratší době dosáhl alespoň svou meziválečnou úroveň, publikoval převážně původní vědecké práce, přičemž příspěvky z valných hromad a vědeckých konferencí NSČ otiskovat spíše ve sbornících institucí, organizujících a realizujících tato shromáždění.

G. V Národopisné společnosti československé při ČSAV:

1. Vytvořit všechny nezbytné podmínky pro to, aby se NSČ stala otevřenou vědeckou společností odborníků zabývajících se profesionálně i amatérsky studiem lidové kultury, kteří ve specializovaných odborných komisích realizují vlastní výzkumnou činnost Společnosti, která je mluvčím jejich požadavků i potřeb a na jejíž platformě se tito členové vyslovují též k celkové koncepci práce našeho oboru i ke všem dalším aktuálním otázkám rozvoje českého národopisu.
2. Za tím účelem zaktivizovat činnost jednotlivých pracovních komisí a prověřit možnosti obnovení vlastních výzkumných projektů NSČ.
3. Zintenzivnit podíl NSČ na popularizaci českého národopisu a jeho vědeckých výsledků v celé naší veřejnosti.

Realizaci těchto pracovních námětů, které jsme se tu pokusili formulovat, nemůže samozřejmě zajišťovat pouze naše NSČ. Na to nemá ani dostatek konkrétních možností a nezbytných předpokladů včetně příslušné kompetence. My jsme si při jejich koncipování představovali, že budou-li tyto náměty širokou českou národopisnou obcí jak ji představuje členská základna NSČ - projednány, upřesněny, doplněny a schváleny, to znamená, bude-li jejich výsledný soubor po odpovědné kolektivní úvaze uznán za jedno z objektivních východisek dalšího rozvoje

našeho národopisu v současných podmínkách, mělo by se stát jejich prosazování do osobních i institucionálních pracovních programů a tím i jejich naplňování skutky dobrovolným úkolem každého z nás. To považujeme za jedinou možnost jak je postupně uvádět v život v zájmu dalšího pozitivního rozvoje českého národopisu.

Postavení etnografa v regionálním muzeu

Marie Maderová, Zdeňka Firstová

Přiznáme se , že nás po přečtení návrhu diskusního tématu v první chvíli napadlo, vyličít typické muzejní těžkosti: nedostatek peněz, který nás nutí dělat si všechno sami - od malování, přes přepisování příspěvků do sborníků, evidenci sbírek, výstavy, služby badatelů, organizaci přednášek i kulturních pořadů, soustavné hlídání rozpočtu a počítání hasících přístrojů až po neustálé stěhování sbírek do trochu méně nevyhovujících prostor. A teprve doma (pokud to rodina snese), po večerech něco, čemu by se snad dalo říkat odborná práce.

Možná, že to v některých velkých muzeích takhle není, možná, že tam fungují pomocná oddělení, tak jak mají - ekonomové hlídají peníze a snaží se o jejich co nejefektivnější využití, technici dnem i nocí bdí nad stavem budov a knihovníci nediktují odborným pracovníkům, kterou literaturu potřebují ke své práci a kterou ne. Ale podle našich zkušeností, se práce muzejníků v různých ústavech i oborech liší jen podle míry zájmu lidí o věc. Ti opravdoví muzejníci prožívají ve 20. století národní obrození. Za plat, který jen o málo převyšuje minimální mzdu (ovšem jen pokud vláda nepřistoupí na její valorizaci), dělají cokoli, o čem se domnívají, že by mohlo napomoci záchraně národního kulturního dědictví.

Je ovšem bezúčelné dlouze diskutovat o problémech, které zatím nemůžeme odstranit. Navíc historie i současnost Národopisného muzea Plzeňska dokazuje, že i s omezenými finančními prostředky, s minimálním počtem pracovníků (prakticky po celou dobu pětasedmdesátileté existence muzea zde pracoval zpočátku pouze jeden, později dva odborní

pracovníci) a stálým nedostatkem prostor lze nashromáždit sbírky, které v naší republice nemají obdoby a vybudovat ústav cenný i pro jeho pomocné fondy. Je to zásluhou soustavné práce, a především ojedinělou koncepcí, danou do vinku NMP jeho zakladatelem Ladislavem Lábkem, a důsledně naplňovanou i jeho nástupci.

Tato koncepce je mnohem širší, než jakou obvykle měla a dosud mají národopisná muzea. Sám Lábek ji nazýval kulturně - historickou. Jejím specifikem je zaměření sběrů na dokumentaci každodenního života obyvatel Plzeňska se zvláštním důrazem na spojitost města s jeho venkovským okolím. Uvědomíme-li si, že muzeum vzniklo roku 1915, kdy regionální muzea zpravidla neměla vůbec žádnou koncepci, kdy byla ještě běžná selekce národopisného materiálu podle estetických hledisek sběratele, kdy se hledělo na tzv. "čistotu lidového umění", bylo zaměření na etnografii města naprosto jedinečné, a z hlediska dnešních teoretických poznatků, podpořených navíc v NMP mnohaletou praxí, se nám jeví jako geniální. Musíme ještě upozornit, že Lábek dokumentoval z městského obyvatelstva všechny vrstvy (i když většina sbírkových předmětů pochází z měšťanských domácností) ale i dělnictvo. Ačkoliv byl pro svou širokou koncepci v 50. letech napadán, základ první expozice dělnického hnutí v Západočeském muzeu byl vybrán ze sbírek Národopisného muzea.

Je paradoxem, že útoky proti zaměření fondu nebo oprávněnosti sběru určitých druhů materiálů národopisným pracovištěm nejsou zdaleka minulostí. Koncem roku 1990 jsme musely znovu obhajovat koncepci NMP ve vztahu k práci oddělení novodobých dějin ZČM.

Základem koncepce NMP je na jedné straně úzce vymezený region (Plzeňsko) a na druhé velice široký okruh zájmu. Dokumentaci každodenního života chápal Lábek jako dokumentaci práce lidu (zaměstnání), bydlení (do něhož zahrnoval i oděv) a kultury (duchovního života).

Právě proto, že okruh zájmu je natolik široký, vyvolal obavy z duplicitní práce národopisného pracoviště a oddělení

novodobých dějin. Důkladná analýza sbírkových fondů obou pracovišť prokázala naše tvrzení, že přístup ke společným tématům je zcela odlišný, stejně jako se různí přístup lékaře a etnografa k lidovému léčitelství, či muzikologa a národopisce k hudebnímu folkloru. Zatímco etnograf sleduje každodenní život člověka jako jednotlivce a od něj rozšiřuje výzkum přes rodinu a lokální společenství na obec či širší region, historik se zabývá politickým a hospodářským vývojem společnosti - východiskem jsou pro něj obecné dějiny, které specifikuje na daný region, a dostává se až k jednotlivci, ovšem pouze k jednotlivci vyjimečnému. Jestliže se etnograf přes každodenní život dostává ke zkoumání tradice - kontinuity, historik dokumentuje především změnu - zlom.

Lze konstatovat, že etnograf a historik postupují proti sobě a oblast jejich zájmu se nejvíce překrývá v užším regionu, vždy však problém sledují z jiného úhlu pohledu.

Práce etnografa v regionálním muzeu, jak ji chápeme v Národopisném muzeu Plzeňska, spočívá především ve sbírkotvorné činnosti, která je zaměřena úzce regionálně a dokumentuje každodenní život obyvatel.

Pro ilustraci si sbírkový fond rozdělme do tří základních skupin, které jsme již naznačili:

1) Zaměstnání lidu - kromě fondu zemědělství, které se v národopisných ústavech běžně dokumentuje, je v NMP především bohatý a vzácný fond dokladů řemesel, obchodů a počátků průmyslu v Plzni.

2) Bydlení - do této skupiny řadíme zařízení městských i venkovských domácností (tj. nábytek a bytové doplňky, včetně nářadí a náčiní běžně užívaného v domácnostech) a odívání. V NMP je dokumentován fondy nábytku, textilu, skla, keramiky a porcelánu, kuchyňského nářadí, obrazy a řadou dalších drobnějších fondů. 2

3) Kultura - dokumentace hudby, divadla, literatury, náboženství i lidové víry, zvykosloví, školství, spolkového života atd.

Zásadou je přísná regionalita sbírek a snaha zachycovat jevy ještě v době, kdy jsou živé. To znamená, že ve sbírkách jsou pouze předměty v regionu vyrobené nebo užívané, a časovou hranici sběrů posouváme stále bliž k současnosti (např. ve fondu nábytku máme zastoupena již 70. léta, textil sbíráme již i z let 80.).

Určující je pro nás nikoliv estetická hodnota artefaktu (i když samozřejmě rádi přijmeme do sbírek kvalitní předmět jak po stránce řemeslné tak i estetické), ale především jeho rozšířenost mezi populací. Často se proto na nás kolegové dívají s despektem jako na vetešníky, ale přesto se málokterá výstava obejde bez našeho materiálu. A tak se ti, kteří ohrnují nos nad námi sebranou veteší, rozplývají nad "veteší", nad kterou ohrnovali nos jejich generační předchůdci - Lábkovi současníci. A přitom se řada z nich dostatečně neuvědomuje, že dnes shromažďujeme sbírky pro své nástupce. Že muzeum je tu od toho, aby zachovalo co nejpřesnější obraz o včerejším i dnešním životě následujícím generacím. Správnému muzejníkovi se nemusí líbit vyšíváný obraz Hradčan nebo plastické tácky imitující broušené sklo, ale musí je mít ve sbírkách, protože v určité době byly v každé domácnosti. Pokud se tímto pravidlem nebudeme důsledně řídit, chováme se stejně jako romantičtí sběratelé lidových písní a pohádek, kteří pro estetické hledisko deformovali pravdivý obraz lidového podání.

Důsledné uplatňování naznačeného principu přináší navíc větší úspěchy než samotný sběr jednotlivých špičkových předmětů. Ve sbírkách NMP jsou pro svoji ucelenost dnes unikátní celé soubory, a prakticky ve všech fondech jsou obsaženy i unikáty z daného oboru, ať už se jedná o předměty jedinečné už při svém vzniku nebo unikátní dnes tím, že se pro nezájem sběratelů jinde nedochovaly. V současnosti máme v řadě oborů rovnocenné nebo dokonce bohatší sbírky než

specializovaná muzea (např. hasičství nebo školství). Podružná není ani otázka finanční: dokáže-li muzejník správně předvídat, dostane dnes zdarma nebo za minimální cenu do sbírek předměty, které by jinak za pár let zoufale sháněl a draze kupoval.

Cena celého sbírkového fondu NMP se zvyšuje dokonalou evidencí systematicky vedenou již od vzniku muzea³ a bohatými pomocnými fondy, které prohlubují a rozšiřují dokumentaci sbírek. V těchto pomocných fondech je navíc doložena duchovní kultura lidu, kterou nelze dokumentovat jen sbírkovými předměty (např. zvykosloví, lidová slovesnost a píseň).⁴

Dalším důležitým úkolem etnografa v regionálním muzeu, především v oblastech se zaniklou nebo upadající tradiční kulturou, je popularizace a snaha o renesanci tradičních zvyků, případně jejich ovlivňování. Abychom bližší naznačili, oč se nám jedná: například v současnosti znalost místní tradice. A tak děvčata v Plzni malují vajíčka s typickými moravskými ornamenty, a chodské straky bychom možná našli v Ostravě. A právě etnograf regionálního muzea musí oživovat regionální povědomí pravidelným publikováním, přednáškami a výstavami.

Vědeckovýzkumná práce se nyní musí zaměřovat především na jevy, které nelze studovat ze sbírkového materiálu a archivních pramenů.⁵ Musíme však přiznat, že v řadě úkolů, které etnograf v regionálním muzeu zajišťuje, se na vlastní vědeckovýzkumnou práci stále nedostává času a i výzkum v terénu je vzácností. Jeho výsledky po léta doma čekají na zpracování nebo leží v muzeu, kde se stanou snadnou kořistí a výborným podkladovým materiálem pro pracovníka některého z vědeckých ústavů.

Zdá se to nespravedlivé, ale muzejník je tu především proto, aby materiál sbíral, evidoval a uchovával, a aby šířil povědomí kulturní tradice svého regionu. Pokud tyto úkoly zvládne, může být spokojen, i kdyby po něm nezůstala ani jediná studie v odborném časopise.

A pokud se vám, kolegům z regionálních muzeí, z toho všeho, co musíte denně zvládat, o muzeu zdá i v noci, nevěstě hlavu, podle snáře to znamená, že svůj život prožijete smysluplně.

Poznámky:

1 Dosvědčuje to i provedený rozbor a porovnání sbírek národopisného pracoviště s fondem oddělení novodobých dějin. U sbírek ze shodných oblastí zájmu se při porovnání počtu sbírkových předmětů vztahujících se k určitému časovému období prokázalo, že sbírky NMP jsou v čase rozloženy rovnoměrněji, zatímco v oddělení novodobých dějin jsou kumulovány na období 1. a 2. světové války.

2 Nechceme se zde pouštět do výčtu všech fondů a souborů sbírek Národopisného muzea Plzeňska. Jejich popis je součástí monotematického sborníku (Sborník Západočeského muzea - Historie č. ?, Plzeň 1990), který je věnovám 75. výročí NMP.

3 Kvalita evidence Národopisného muzea Plzeňska byla oceněna i tím že jako jedno ze čtyř muzeí v republice dostalo povolenou výjimku z jednotné evidence.

4 Pomocné fondy NMP obsahují fond negativů, rodový archiv, lístkový archiv (tj. odborný systematický archiv rešerší, výstřížků a poznámek roztríděný podle oborů), místopis, kartotéku lidových písní, školskou a příruční knihovnu.

5 Např. zatímco historii dělnické kolonie Karlov mohla zpracovat PhDr. Marie Ulčová z archivních pramenů, život v kolonii zachytila až při terénním výzkumu, který zároveň přinesl muzeu řadu nových sběrů.

NÁVRHY DATABÁZÍ PRO POČÍTAČOVÉ ZPRACOVÁNÍ NÁRODOPISNÝCH
SBÍREK

Vzhledem k počínající komputelizaci i na poli národopisného muzejnictví zařazuje redakce tři pohledy na tuto tematiku tak jak je vidí a zpracovávají pracovníci Moravského muzea v Brně, Národopisného muzea a Náprstkova muzea v Praze. Existují i další návrhy vypracované např. v České Lípě nebo v Třebíči (asi nejstarší v českých zemích), nepodařilo se nám je ale do uzávěrky věstníku opatřit. Domníváme se, že návrhy databází mohou být inspirací i pro jiná muzea v Československu.

Za rady i zaslané materiály, z nichž je tento přehled sestaven děkuje redakce Ivaně Kubečkové, Zdeňkovi Lenhartovi, Vlastimilu Novákovi, Richardu Sukovi a Markovi Turnskému.

Josef Kandert

A) Návrh databází vypracovaný v Moravském muzeu v Brně.

Informační centrum Moravského muzea v Brně nabízí celkem pět základních informačních souborů:

- AISM - Automatizovaný informační systém muzei. Dokumentace sbírek - základní všeobecné informace.
- AISM - sbírky, stručný návod k použití programu.
- Slovníček výpočetní techniky pro potřeby dokumentace sbírek AISM.
- Doporučení k tvorbě oborové struktury záznamu.
- AISM - struktura záznamu, dokumentace sbírek - obor národopis.

Pro naše účely vyjímáme z posledních dvou souborů, zájemci si však mohou vyžádat plné znění všech pěti souborů přímo v informačním centru Moravského muzea.

DOPORUČENÍ KE TVORBĚ OBOROVÉ STRUKTURY ZÁZNAMU

ÚVOD

Je nutno zdůraznit, že každý obor, každé pracoviště, každý jednotlivý sbirkový fond může mít jinou strukturu katalogizačního záznamu. Ovšem s tím, že všechny vycházejí ze společného základu. To, co je společné pro všechny obory, stanovuje Informační centrum MZM. To, co má být jednotné v rámci oboru (oborové katalogizační minimum), stanovuje oborová komise. Zbytek si určuje každý odborný pracovník sám.

Kvůli vzájemné výměně dat a v souladu se směrnicemi pro správu, evidenci a ochranu sbirkových fondů (zatím pouze v návrhu) je navzdory uvedeným požadavkům variability nutno zachovat určitý stupeň jednotnosti. Proto byly stanoveny čtyři úrovně "povinnosti" údajů :

1. Základní identifikační údaje

Jsou to pracoviště, číselné označení předmětu (inventární číslo, přírůstkové číslo), počet kusů, pojmenování předmětu, způsob nabytí předmětu . Musí být evidovány a vyplněny vždy, u všech oborů u všech sbirkových předmětů v základním stupni evidence s tím, že některé může vyplňovat počítač. Podrobnější údaje o nabytí (datum, předchozí majitel, cena) jsou přístupné prostřednictvím přírůstkového čísla v přír. knize.

2. Důležité obecné údaje

Sem patří odborné určení (rok a jméno), kategorie předmětu (dosud sporné!), místo uložení a rok poslední revize.

Tyto údaje musí být evidovány ve všech oborech, t. j. musí mít své místo v základní struktuře každého oborového záznamu. Nezjistitelné údaje se samozřejmě nevyplňují.

Obdobně jako v předchozím bodu je možné, aby některé z těchto údajů byly do struktury zařazeny až dodatečně. Dokud např. nebudou v počítačové evidenci všechny předměty, nemá velký smysl zaznamenávat poslední revizi a pod. Nejsou-li dosud stanoveny kategorie, lze je později doplnit jednorázově.

3. Základní oborové údaje (tzv. oborové katalogizační minimum)

V každém vědním oboru stanoví odborná komise okruh oborově povinných údajů, popřípadě několik různých okruhů podle typu sbírek. Tyto údaje by se měly zjišťovat u všech předmětů daného vědního oboru a zaznamenávat jednotným způsobem.

4. Ostatní údaje

Ostatní údaje podle potřeb jednotlivých pracovišť nebo podle charakteru a využití jednotlivých sbírek. Forma záznamu by měla být jednotně stanovena odbornou oborovou komisí, ale sledovat by se měly jen u vybraných fondů.

Při vytváření konkrétní struktury záznamu pro určitou sbírku musí tedy do ní odborný pracovník zahrnout všechny povinné údaje z vyšších úrovní (s tou výjimkou, že některé může jednorázově doplnit počítač) a doplnit je o další potřebné údaje dle vlastního uvážení. Při stanovení způsobu záznamu informací (slovně nebo kódem, číslem) musí respektovat vyšší úrovně. Rozsah některých údajů lze po úvaze zmenšit (např. běžně se bude rok v přírůstkové knize zaznamenávat dvojčíslím, kdežto obecná podoba je čtyřmístná). Transformaci provede v případě potřeby počítač.

Obecné, oborové i individuální položky mohou být

libovolně promíchány. Pro pohodlnost zadávání, přehlednost záznamu, jednoduchost vyhledávání a třídění je velmi důležité promyšlené rozvržení položek, jejich pořadí, způsob zápisu, vhodné kodování, systém automatických kontrol a generování některých údajů atd. Je proto velmi účelné dodržovat několik zásad.

KOSTRA OBOROVÉHO ZÁZNAMU

1. Základní identifikační údaje (musí být vyplněny)

I přes povinnost zaznamenávat tyto údaje u všech sbirkových předmětů nemusí být některé z nich ve struktuře záznamu vůbec zařazeny. Např. označení pracoviště lze do struktury doplnit až se započne s integrací nebo výměnou dat. Podobně v oboru, kde POCET by byl vždy stejný, nemusí pro něj vůbec v záznamu být místo a doplní se automaticky až při předávání údajů do případné centrální evidence.

<u>Položka</u>	<u>Délka</u>	<u>Charakteristika položky</u>
<u>PRAC 4</u>	Pracoviště vyplňuje	počítač, skládá se z 1.číslice poštovního směrovacího čísla, dvou písmen určujících muzeum a jednoho písmene pro rozlišení oddělení v rámci muzea. Např.: 6MMZ = Zoologické odd. Moravského zemského muzea.

Číselník muzeí v bývalém JM kraji:

6BL Okresní muzeum Blansko
6HO Muzeum Hodonínska
6IV Okresní muzeum Brno-venkov v Ivančicích
5JI Muzeum Vysočiny Jihlava
6KO Muzeum J.A.Komenského
7KR Muzeum Kroměřížska
6MB Muzeum města Brna
6MI Regionalní muzeum Mikulov
6MM Moravské zemské muzeum
7PR Muzeum Prostějovska

6SL Historické muzeum Slavkov
6TM Technické muzeum Brno
6TR Zapadomoravské muzeum Třebíč
6UH Slovácké muzeum Uherské Hradiště
6VY Muzeum Vyškovska
5ZD Muzeum Žďárska Žďár nad Sázavou
7ZL Okresní muzeum jihovýchodní Moravy Zlín
6ZN Jihomoravské muzeum Znojmo.

Číselník oddělení Moravského zemského muzea:

A Anthropos	N Numismatické odd.
B Botanické odd.	O Odd.nových dějin
D Divadelní odd.	P Prehistorické odd.
E Entomologické odd.	R Odd.hist.archeologie
G Geologické odd.	T Etnografické odd.
H Hudební odd.	X Genetické odd.
L Literární odd.	Z Zoologické odd.
M Mineralogické odd.	

Při výstupu (na obrazovku nebo na papír) může počítač generovat plný název muzea i oddělení.

PRIR 7 Přírůstkové číslo (bez předpony označující oddělení). Místo lomítka se píše tečka !!! (např. 12.88, obecně nnn.rr). Formálně jde o numerickou položku.

Rok se zapisuje posledním dvojčíslicím, vyjimečně lze pro některý obor vymezit čtyři místa (nnnn.rrrr, celkově tedy 9 míst). U starých přír.čísels (která nejsou lomena rokem) je třeba rok nabytí doplnit z přírůstkové knihy. Nejistitelný rok se nevyplňuje.

Přír. číslo funguje jako odkaz na přírůstkovou knihu, která může být vedena v dosavadní formě mimo počítač nebo převedena na počítačový soubor a obsahovat např. položky:

PRAC pracoviště
NAZEV název
PRIR přírůstkové číslo

NABYTI způsob nabytí (výzkum, koupě, dar,...)
CENA nákupní cena
POCET počet kusů
DOKL označení dokladu o nabytí
P_MAJ jméno a adresa předchozího majitele
ULOZ místo uložení (před odbornou evidenci)
POZN poznámky

NABYTI 1 Způsob nabytí, jedním znakem podle číselníku:

V vlastní výzkum, sběr, výroba.

Pokud je pro potřeby oddělení (oboru) nutné
podrobnější členění, použijí se místo "V"
tato písmena:

S sběr, nález (víceméně náhodný, většinou
pouze vlastní; cizí jen pokud není označen formálně jako dar,
koupě, převod, atd; přesnější informaci lze pak uvést
v položce POZN)

V výzkum (záměrný, jen vlastní; cizí se
objeví jako převod, dar nebo koupě
s možným upřesněním v položce POZN)

Z záměrně vytvořený sb.předmět (foto, film,
zvukový záznam)

D dar (včetně dědictví), vyžaduje-li obor
podrobnější rozlišení, použijí se tato písmena:

C cizí sběr, nález,... (bez darovací
listiny),

D dar (darovací listina)

E dědictví,

P bezplatný převod správy (od státní
organizace, též konfiskát, přidělení),
případně lze členit na:

P přidělení - komise pro výkup
starožitností

F konfiskát,

X výměna mezi muzei (nebo jinými
institucemi)

K koupě, pokud je třeba podrobněji rozlišit,

použijí se místo písmene "K" tato písmena:

O koupě od občana, od organizace,

A koupě od Starožitností,

U úplatný převod vlastnictví (od nestátní organizace),

? neznámý (jiný) způsob nabytí, starý sbírkový fond; pro případné jemnější členění lze využít kterékoliv z dosud nevyužitých písmen, např:

Q starý sbírkový fond,

- půjčka, depositum (cizí majetek, nezahrnuje se do inventarizace ani do centrální evidence, slouží jen pro vědecké bádání).

Do centrální evidence (až se k ní dopracujeme) se bude přebírat způsob nabytí pouze v členění na V,D,P,K,?, transformaci z případného jemnějšího oborového členění provede počítač. Tedy například "A" se do centrální evidence bere jako "K", "-" se ignoruje, "G" (a jakýkoliv jiný zde neuvedený znak) se bere jako "?". Pokud bude přírůstková kniha na počítači, lze znak způsobu nabytí z ní přebírat automaticky.

INV 10 Inventární číslo, např.1234; obvykle se skládá z označení řady a vlastního inventárního čísla, např. B1234 nebo B-1234 (shodně s dosavadním psaním). Někdy jako označení řady inv. čísel slouží přírůstkové číslo, např. 12.88-1234. Jeden "sbírkový předmět" se může skládat z více kusů (viz. POCET), ale má obvykle jediné "inventární číslo" a měl být popsán právě jedním záznamem na počítači. Ve skutečnosti se u některých oborů vyskytují až tři typy výjimek:

1: více inventárních čísel v jednom záznamu (hromadná evidence),

2: jedno inv.číslo pro více kusů téhož sbírkového předmětu rozepsaných do více záznamů,

3: jedno inv.číslo pro více sb.předmětů rozlišených identifikačními (paginačními) čísly.

Bylo by ideální odstranit všechny výjimky

přepsáním podle zásady: "jeden sb.předmět = jedno inv.číslo = jeden záznam".

V některých oborech je to však naprosto nereálné. Pak je nutno zavést položku H_INV, resp. IDENT, viz dále.

Nepovinná položka (jen pro některé obory):

H_INV 10 Jen v těch oborech, kde je nutná "hromadná evidence", tj. kde v dosavadní evidenci je značný podíl karet s mnoha inv.čísly na jedné kartě, přičemž popis je (až na nepatrné odchylky) u všech stejný. V tom případě se do položky INV uvádí první (nejnižší) inv.číslo na kartě a do položky H_INV poslední (nejvyšší), obě včetně označení řady. V záznamech pro jediné inv.číslo se ponechá H_INV nevyplněné.

Nepovinná položka (jen pro některé obory):

IDENT 6 Jen v těch oborech, u nichž:

a: inv.číslo nestačí k jednoznačnému určení sbírkového předmětu (botanika),

b: typický sbírkový předmět (pod jedním inv.číslem) je tvořen mnoha fyzickými kusy popsanými na oddělených kartách (po jednom nebo po skupinách), např. entomologie a archivy.

V obou případech se pořizuje více záznamů se shodným inv.číslem v INV, do položky IDENT se vyplňují identifikační čísla (položková, paginační) v rámci jednoho inv.číslo.

Jednotlivé záznamy slouží obvykle pro vědecké bádání, kdežto pro inventarizaci se bere inv.číslo jako celek a prověřuje se pouze celkový počet kusů. U inv.čísel popsaných normálně jedinou větou se položka IDENT ponechá nevyplněná.

Položky PRAC + INV (+ IDENT + PRIR) tvoří kompletní identifikaci sbírkového předmětu v odborné evidenci, zaručují jeho nezaměnitelnost při zpracování dat z různých organizací.

PREDMET 50 Výstižné pojmenování sbirkového předmětu, obvykle napřed podstatné, pak přídavné jméno. Jsou přípustné srozumitelné zkratky. U některých oborů s propracovanou systematikou lze PREDMET zadávat kódem pomocí číselníku. Při výpisech může počítač kód nahradit nebo rozšířit ekvivalentním slovním vyjádřením. Přirozenější může být zadávání zkratkami, které počítač podle předem vytvořeného "slovníku" převede na plné slovní vyjádření, případně na číselný kód.

Název položky může být volen tak, aby lépe vystihoval obsah, např. DRUH, TITUL.

POCET 6 Počet fyzických kusů popsaných v záznamu (obvykle tedy pod jedním invent.číslem). Numerická položka. U oborů, které mají POCET vždy "1" (numismatika), může položku až v případě potřeby generovat počítač.

2. Důležité obecné údaje

Tyto údaje musí být evidovány ve všech oborech, t.j. musí mít své místo v základní struktuře každého oborového záznamu. Nejistitelné údaje se samozřejmě nevyplňují. Obdobně jako v předchozím bodě je možné, aby některé z těchto údajů byly do struktury zařazeny až dodatečně.

<u>Položka</u>	<u>Délka</u>	<u>Charakteristika položky</u>
URCIL	4	Odborné určení a evidence. Zapisuje se zkratka jména a rok (jjrr). Pokud odborné určení, příp. přeurčení provedl specialista mimo oddělení, uvede se do položky POZN, pokud je to u velké části sbirkových předmětů, je vhodné rozdělit položku URCIL na dvě položky:

EVID 4 evidoval, zkratka jména a rok

URCIL 15 odborné určil, rok a celé jméno

ULOZ 11 Stálé uložení (signatura).

První znak indikuje přítomnost sbirkového předmětu na místě stálého uložení:

S je na svém stálém místě,
P momentálně přemístěn v rámci muzea,
Z zapůjčen mimo muzeum,
X část zapůjčena (jen při hromadné evidenci),
V vyřazen (informace v počítači zůstávají pro vědecké zpracování, ale při inventarizaci apod. se ignorují).

Tento první znak má funkci odkazu na "záznamy o přemístění" nebo "knihu zápujček" nebo "záznamy o vyřazení", vše může být mimo počítač, nebo jako soubory (např. PREMIST, ZAPUJCKY, VYRAZENO) na počítači.

Další znaky určují místo stálého uložení (slovné, zkratkou, kódem, číslem, obvykle v pořadí depositář, místnost, skříň, police atd.).

REV 2 Rok poslední revize (majetkoprávní inventarizace), může sloužit mj. pro náhodný počítačový výběr části sbírek pro další inventarizaci v určitém časovém odstupu.

Následující položka je dosud předmětem diskuzí, možná bude z obecných údajů vyřazena pro nesouměřitelnost různých oborů.

KAT 1 Kategorie (1,2,3), vyjadřuje kulturní hodnotu předmětu a potřebná bezpečnostní opatření.

3. Základní oborové údaje (oborové katalogizační minimum).

(Doporučený jednotný zápis některých oborových údajů)

V každém vědním oboru stanoví odborná komise okruh oborové povinných údajů, popřípadě několik různých okruhů podle typu sbírek. Tyto údaje by se měly zjišťovat u všech předmětů daného vědního oboru a zaznamenávat jednotným způsobem. Vzhledem k obecnosti tohoto textu zde tyto položky nemohou být uvedeny, bližší informace lze najít v popisech

záznamů pro jednotlivé obory.

Zde jsou uvedeny jen namátkou některé položky. Mají sloužit k inspiraci při vytváření záznamů pro další obory. Uvedeny jsou zejména ty položky, které jsou společné více oborům a měly by se zapisovat jednotným způsobem. Jejich názvy je vhodné (v případě zařazení do struktury) dodržet, není to však nutné. Místo "ROZMER" lze například použít "FORMAT". Pro názvy a délky položek platí technická omezení uvedená výše.

<u>Položka</u>	<u>Délka</u>	<u>Charakteristika</u>
----------------	--------------	------------------------

ROZMER 30 Dva základní způsoby zápisu podle potřeb oboru:

1. několik rozměrů v pevném pořadí (např. délka, výška, šířka) oddělených znakem "x" nebo mezerou; tedy např. "28x13.5x2.3",

2. při větší variabilitě zkratky dle číselníku (viz. dále) doplněné číselnými hodnotami, např. "V=35.1 H=13.5" znamená výška 35.1 a průměr hrdla 13.5.

Jednotky buď stejné pro celý obor, nebo alespoň pro jasně rozlišitelnou sbírku, skupinu apod., nebo uvést jednotku jako poslední údaj v položce ROZMER, např. "V=13 S=10.5 D=25.3 cm".

Návrh číselníku pro 2.variantu záznamu:

V výška, svislý rozměr,
S šířka, pravolevý rozměr,
D délka, předozadní rozměr,
P průměr kulovitěho tělesa, vnější,
O okraj (u nádob) - průměr plochy či průřezu,

H hrdlo -"-

B břicho (výduť) -"-

N dno -"-

F formát, např. "F=A4",

M mikroskopický rozměr, bez číselné hodnoty,

xxxxxx rozměr s označením, např.
"Obvod=12.5",
mezera rozměr bez pojmenování, např.
"13.5".

Desetiným znakem je ve všech případech tečka!
U archiválií lze místo rozměru uvádět označení
formátu, např. "A4".

Následující položka je dosud předmětem diskuse, možná bude
zařazena mezi povinné obecné údaje.

MAT 1 Materiál, udává přibližně typ sbírky vzhledem
k nárokům na uložení a konzervaci, nezaměňovat s odborným
určením složení, např. u mineralogie. Pokud lze hodnotu této
položky jednoznačně odvodit např. z inventárního čísla, je
zbytečné ji do záznamu zařazovat, do centrální evidence se
vytvoří automaticky.

Číselník materiálu (***) dopracovat !!! (***):

- X kámen X textil
- X keramika, sklo X listiny
- X keramika - střepy X knihy
- X drahé kovy X obrazy
- X ostatní kovy X filmy
- X dřevo, fosil.kostí X negativy
- X recentní kosti X fotodesky+mikropreparáty
- X kůže, kožešiny X diapozitivy
- X vycpaniny X obrazy
- X vejce, kraslice X gramodesky
- X lihové preparáty X mgf.a videokazety, pásky
- X hmyz X složené předměty
- X řasy (loutky,nařadí,zbraně)
- X mechy
- X houby
- X ostatní rostliny

STAV 1 Stav (1 bezvadný, 2 poškozený, 3 značně poškozený)

Lze zavést i jemnější členění na více stupňů.

Pro zápis místa (místo vzniku, nálezu apod.) se doporučuje použití tří samostatných položek LOKALITA, KATASTR, OBLAST:

LOKALITA 15 Název lokality, původní, běžně používaný; uvádí se vždy slovně, např. "Býčí skála" nebo "Pfafenschlag". Pro upřesnění lze uvést "u čeho".

KATASTR 20 Současný název katastrálního území podle Mapy správního rozdělení 1:200 000 (mapy krajů), nebo 1:50 000, případně podle Jednotného číselníku prostorových jednotek, FSU 1982, nebo Statistického lexikonu obcí ČSSR, FSU 1982. Uvádí se slovně. Pozor u obcí vzniklých sloučením více katastrů.

OBLAST 20 První dva znaky určují současný okres zkratkou dle automapy, třetí znak je mezera, dalších 17 znaků určuje slovně oblast, region apod. Např. "HO Podluží" nebo "BR Jeseníky". U zahraničních lokalit se místo okresu uvede třípísmenný kód státu dle ČSN-01-0190, pak teprve mezera a případně slovní určení oblasti, teritoria, distriktu apod, maximálně 16 znaků. Např. "BRA Amazonka" nebo "USA NY co já vím".

Zkratky okresů:

BB B.Bystrica KN Komárno PV Prostějov
BJ Bardejov KE Košice PR Přerov
BN Benešov KS Koš.vidiek PB Příbram
BE Beroun KM Kroměříž RA Rakovník
BK Blansko KH Kutná Hora RS Rim.Sobota
BA Bratislava LV Levice RO Rokycany
BH B.vidiek LB Liberec RV Rožňava
BM Brno město LM Lipt.Mikuláš RK Rychnov n.K.
BO Brno venkov LT Litoměřice SE Senica
BR Bruntál LN Louny SM Semily
BV Břeclav LC Lučenec SO Sokolov
CA Čadca MT Martin SN Sp.Nová Ves

CL Č.Lipa ME Mělník SL St.Lubovňa
CB Č.Budějovice MI Michalovce ST Strakonice
CK Č.Krumlov MB Ml.Boleslav SK Svidník
DC Děčín MO Most SY Svitavy
DK Dol.Kubín NA Náchod SU Šumperk
DO Domažlice NI Nitra TA Tábor
DS D.Středa NZ N.Zámky TC Tachov
FM Frýdek MístekNJ N.Jičín TP Teplice
GA Galanta NB Nymburk TO Topolčany
GV,ZL Zlín,Gottw.OL Olomouc TV Trebišov
HB Havl.Brod OP Opava TN Trenčín
HO Hodonín OS Ostrava TT Trnava
HK Hr.Králové PA Pardubice TU Turnov
HN Humenné PE Pelhřimov TR Třebíč
CH Cheb PI Písek UH Uh.Hradiště
CV Chomutov PM Plzeň město UL Ústí n.L.
CR Chrudim PJ Plzeň jih UO Ústí n.O.
JN Jablonec n.N.PS Plzeň sever VK V.Krtíš
JC Jičín PP Poprad VV Vranov n.T.
JI Jihlava PX Pov.Bystrica VS Vsetín
JH J.Hradec AB Praha VY Vyškov
KV Karlovy Vary PY Pha východ ZN Znojmo
KA Karviná PZ Pha západ ZR Žďár n.S.
KL Kladno PT Prachatice ZV Zvolen
KT Klatovy PO Prešov ZH Žiar n.H.
KO Kolín PD Prievizda ZI Žilina

Zkratky některých států:

AFG Afghánistán IRL Irsko NLD Nizozemi
ALB Albánie ISL Island NOR Norsko
DZA Alžírsko ITA Itálie NZL N.Zéland
AUS Austrálie ISR Izrael PAK Pakistán
BEL Belgie JPN Japonsko POL Polsko
BOL Bolívie ZAF J.Afrika PRT Portugalsko
BRA Brazílie YUG Jugoslávie AUT Rakousko
GBR Británie CAN Kanada ROM Rumunsko
BGR Bulharsko KEN Keňa GRC Řecko

CHN Čína COL Kolumbie SUN SSSR
DNK Dánsko COG Kongo USA USA
EGY Egypt CUB Kuba SYR Sýrie
ETH Etiopie LBY Libye ESP Španělsko
FIN Finsko HUN Maďarsko SWE Švédsko
FRA Francie MEX Mexiko CHE Švýcarsko
IND Indie MNG Mongolsko TUR Turecko
IRQ Irák DDR NDR VNM Vietnam
IRN Irán BRD NSR

Číselníky okresů a států jsou uloženy v počítači, lze tedy zkratky při výpisech nahrazovat slovním ekvivalentem.

Poznámkovou část je možno podle potřeb oboru zvětšit, zmenšit nebo zcela vypustit, pak by OBLAST měla jen tři znaky.

Další upřesnění lokality (souřadnice, sektor, čtverec, č.objektu, vrstva, vrt atd) si stanoví každý obor podle svých potřeb. Přírodovědné obory používají čtvercovou síť, případně zeměpisné souřadnice. V některých oborech je třeba zavést dvoji udání místa, např. místo nálezů a místo vzniku.

REPRO 10 Reprodukce, vyobrazení sb.předmětu (negativ, kresba, tisk), jedním písmenem dle číselníku + identifikační znak (číslo) + místo uložení atd. Např. "D=A312/25".

Návrh číselníku:

N negativ G grafika
P pozitiv J jiná výt.v.technika
D diapozitiv T tisk
K kresba L plán
M malba V návrh
C kopie

OŠETŘENÍ 17 Údaje o (posledním) ošetření, například ve tvaru drrjjppxxxxxxxxxxx, přičemž je:

d druh ošetření: K konzervace
P preparace

A adjustace
R rekonstrukce

rr rok

jj zkratka jména konzervátora, preparátora,...

pp perioda ošetření v letech (= za kolik let
další ošetření)

xxxxxxxxx použitý materiál, technika, ...

Pokud se na pracovišti používá jediný druh
ošetření, nebo je ošetření vždy jen jednorázové, lze použít
jednodušší formu záznamu, nebo tuto informaci zcela vypustit.

DATUM 15 Datum, příp. období

1.-2.znak udává rozlišení typu data, viz tabulka:

1.-2.zn. typ data tvar data

mezery jedno určité datum ve tvaru -rrrr/mm/dd

ca přibližné datum (cirka) ca-rrrr/mm/dd

po po udaném datu po-rrrr/mm/dd

do do udaného data (včetně) do-rrrr/mm/dd

ob období (první a posled.rok) ob-rrrr-rrrr

bl bez letopočtu, jen slovné bl xxxxxxxxxxxx

bd bez data, totéž jako bl bd xxxxxxxxxxxx

3.-13.znak - datové údaje, tvar závisí na obsahu
prvního a druhého znaku, viz výše

14.-15.znak - jen numismatika, znak jiného
kalendáře:

AH = anno Hidzra, SE = Seleuk.era, ...

Poznámky:

"-" znamená "před počátkem letopočtu", jinak se
použije mezera.

Měsíc a den není nutno vyplňovat, nevyplněný den
znamená "celý měsíc", nevyplněný den i měsíc znamená "celý
rok".

Přesnost pro datum typu "ca" bude určena později,
např. vždy ± 10 let, nebo \pm tolik let, kolik století od udaného
data uplynulo, nebo ± 3 roky je-li udáno jen rrrr, ± 3 měsíce

pro rrrr/mm, ±3 dny pro rrrr/mm/dd.

U období nelze udávat měsíc a den.

U období se ve významu "až" nepíše pomlčka, znak "-" vždy znamená "minus", tj před Kristem.

Zkratky pro slovní určení data (bl,bd):

p = polovina

c = čtvrtina

t = třetina

s = století.

Příklady:

ca 1805

ca-1254

ca 1853/05/23

1988/09/12

1921/03 celý březen 1921

-0017 celý rok 17 př.n.l.

po 1917 po r.1917, tj. počínaje 1.1.1918

do 1917 do r.1917, tj. do 31.12.1917 včetně

do 1917/05 do konce května 1917

ob-0013-0005 v letech 13 až 5 před naším

letop.

ob-0013-0021 NESMYSL!

ob-0013 0021 v letech 13 př.n.l. až 21 n.l.

bd bez datování

bl 1c 15s první čtvrtina 15.století (zhruba)

ob 1401 1425 dtto přesně (1.1.1401 až

31.12.1425)

bl středověk

4. Ostatní oborové a pomocné pracovní údaje

Stanovi je jednotlivá pracoviště podle svých potřeb, podle charakteru a využití jednotlivých sbírek. Sledují se jen u vybraných fondů. Forma záznamu u některých z nich může být jednotně stanovena odbornou oborovou komisí.

B) Návrh databáze vypracovaný v Národopisném muzeu v Praze

Také návrh vypracovaný v Národopisném muzeu je daleko obsažnější a my z něj vyjímáme jen některé části. Zájemci o plný text se mohou obrátit na dr. Marka Turnského.

Důležité pro každou sbírku a to jak v minulosti tak i dne jsou pomocné kartotéky jako například lokační knihy, sešity, kartotéky nebo prostě jen seznamy. Ty vznikaly a zanikaly podle toho, jak byly sbírky tříděny a stěhovány, vždy však stahovaly předmět k místu uložení. Indexové i lokační kartotéky jsou nutným požadavkem pro navrhovaný program. Program, který v posledku doporučuji k použití, tj. "FoxPro", zvládá výše uvedená kartotéková třídění rychle a jednoduše. Indexuje totiž snadno a přehledně, podle potřeby, všechna pole programu.

Návrh doplňuje závazný obsah pro přírůstkové knihy a katalogizační karty zejména o informační pole důležitá pro národopisné sbírky a národopisná studia. Jsou to informace, které byly již dříve v muzeu zaznamenávány, a dále informace, které jsou důležité z hlediska sbírkotvorného, evidenčního a studijního. Jejich kompletní výčet je připojen.

Jako další důležité subprogramy pro zpracování sbírkových předmětů považuji za nutné přičlenit, na úrovni jednotlivých sbírek evidenčnímu programu slovníky etnografických muzejních reálií tvořené cíleně pro počítačové zpracování a zaměřené na jednotlivé sbírkové okruhy. Ty pak v subprogramu vytvoří jednak zásobu názvů a místních pojmenování a dále i strukturu a formu pro zpracování jednotlivých sbírkových okruhů. Provázanost s evidenčním

programem a účelné uspořádání struktury podle problematiky jednotlivých sbírek bude úkolem jednotlivých sbírkových referentů. Subprogram etnografických reálií by měl být doplněn o informace z oboru technologie, vývoje typů a forem daného jevu apod. Pro národopisná, ale i historická muzea vidím jako prospěšný ještě další subprogram, který by směřoval k důkladnějšímu osvětlení regionálních podmínek vzniku pro ten který sbírkový předmět. Napomáhal by tomu program postavený na přehledu podmínek etnického, hospodářského a správního charakteru pro požadované místo a požadovanou dobu. Tento přehled by čerpal z pramenů typu berních rul, katastrů, topografií, zpráv obchodních a živnostenských komor apod. Z těchto pramenů zpracovaný přehled pro jednotlivá místa Čech, Moravy a Slezka v průběhu 18. a 19. století by pomohl dokreslit společenské a kulturní pozadí vzniku předmětů.

1) Organizace sbírek Národopisného muzea.

Program sbírkové organizace je vytvořen v rámci databáze FoxPro a může sloužit jako přehled sbírek a též jako nápověda v případě, že bude nutné zjistit jaký číselný kód požadovaný sbírka nese.

Pořadové č. - č. sbírky - jméno sbírky

- 1 1 textil, jednotliviny, ČSFR
- 2 400 textil, krojové celky, ČSFR
- 3 600 textil, jednotliviny, Slované a Evropa
- 4 900 textil, krojové celky, Slované a Evropa
- 5 1100 interierové zařízení, liturgické
textilie, vzorky
- 6 1300 kožichy, doplňky, torza
- 7 1500 šperky a ozdoby
- 8 1700 galanterie
- 9 1900 zbraně

- 10 2100 textilní technologie
- 11 2300 úpravnictví prádla
- 12 2600 betlémy
- 13 2900 kraslice
- 14 3100 výroční a rodinná obřadnost
- 15 3300 religioza
- 16 3500 práva a ferule
- 17 3800 plastiky
- 18 4100 podmalby na skle
- 19 4400 obrazy naivistů a ostatní malby
- 20 4600 keramika a sklo
- 21 4900 hračky
- 22 5100 hudební nástroje
- 23 5300 nábytek
- 24 5500 hodiny, počasí
- 25 5700 lžičníky
- 26 5900 světlo a oheň
- 27 6100 mříže, zámky, kování
- 28 6300 bidla, háky, visadla
- 29 6500 součásti architektury, brány, dveře,
trámy
- 30 6700 modely architektury
- 31 6900 formy na perník a marcipán
- 32 7100 formy na pečivo, máslo, sýr, odlitky
- 33 7300 formy a odlitky perníkářské
- 34 7500 kuchyňské nářadí, náčiní, přibory
- 35 7700 kuchyňské nádobí, nádoby, pletivy
- 36 7900 miry a váhy
- 37 8200 řemeslnické nářadí a náčiní
- 38 8400 řemeslnické dílny
- 39 8600 zemědělské nářadí a stroje
- 40 8800 zápřahy, postroje, výbava
- 41 9000 doprava
- 42 9200 pletiva
- 43 9400 včelařství, čížba, rybářství
- 44 9600 zemědělské modely

2) Program "náповéda" pro evidenci sbírek Národopisného muzea

a:

SB -R Zkratky pro sbírkové řady
Č - INV Zapiště číslo sbírkového předmětu
A - Z Zapiště počet kusů pod jedním č. inv.
Č - PŘÍR Uvedte pořadové číslo přírůstku
NÁZEV PŘEDM Uvádějši v prvním pádu, preferujte slovníkové výrazy, místní názvy uvádějte do vlastního pole

K Kategorie předmětu, uvédějte číslы 1,2,3
Č SB Uvedte číslo sbírky, kam předmět patří
UMÍST Uvedte značku místa uložení předmětu
EXP Uvedte značku místa v expozici
DAT ZÍSK Zapiště den, měsíc a poslední dvoujčíslí roku kdy byl předmět získán

JAK NABYTO Uvedte těmito slovy: koupí od, darem od, převodem, sběrem koho, výměnou, starý sbírkový fond

JMÉNO ADRE Uvedte příjmeni, jméno a adresu, název instituce, kde byl předmět získán

NABYV CENA Uvedte pořizovací cenu a zkratku měny
NÁLEZ OKOL Zapiště funkci a způsob užívání, stáři a sociální postavení uživatele, souvislosti s obřadností, virou, slovesností, nebo s typickými pracovními činnostmi, zábavou, odpočinkem, krajové hranice, dobu jevu, apod.

VZNIK OKOL Zapiště souvislosti vzniku, tj. jméno, stáři zhotovitele či výrobce, dobu, technologický postup, hlavní a vedlejši zdroj obživy, kraj projev, apod.

b:

MÍSTO VZNI Napiště adresu, případně místo vzniku předmětu
OKRES Uvedte okres původu nebo vzniku předmětu

PSČ Uvedte PSČ místa
 MÍST NÁZEV Uvedte věrným opisem znění místního názvu
 POPIS A Popis předmětu se řídí jeho druhem a charakterem,
 obecně se udává materiál, technika, forma,
 barva,
 výzdoba, hlavní motiv, značka, jakost.
 POPIS B Popis vzoru, ornamentu, zvláštní znaky, nápisy,
 letopočty a jejich místa.

 POPIS C
 POPIS D
 DATACE Opíše vročení předmětu nebo přibližné určení pol
 viny, čtvrtiny století nebo "před, kolem, po"
 a rok.
 ROZMER CM Uvádějte v cm, mm v desetinných cm.
 VÁHA KG Uvádějte u předmětů, kde rozhoduje váha v kg,
 menší v desetínách a setínách kg.
 ODKAZ SBÍR Odkazujte na podobné předměty ve sbírce
 s udáním inv. č., případně na jiné sbírky i
 ústav.
 PŘÍBUZN SB Toto pole představuje možnost přiřazení
 předmětu do jiné sbírky, označené jiným číslem
 LIT ODKAZ Uvedte autory a díla, kde je předmět citován či
 reprodukován.
 STAV Zmiňte úplnost místa opotřebení, praskliny, lomy,
 slepy, díry, chybějící části, doplňky, úpravy
 DAT KONZ Uvedte den, měsíc a rok posledního zásahu restau-
 rátorského nebo konzervačního.

 c:
 DAR REF Uvedte den, měsíc a rok poslední inventarizace
 nebo revize.
 Č ZAPU Uvedte pořadové číslo knihy zápůjček
 DAT VRÁC Uvedte stanovené datum pro vrácení zápůjčky
 DAT ODPI Uvedte den, měsíc a rok odpisu předmětu ze

	sbírek
ČÍS NEGAT	Uvedte číslo negativu vyfotografovaného předmětu
POJIŠTĚNÍ	Uvedte cenu.
POVAHA VĚCI	Nadnárodní, národní, regionální
ETNI PŘÍSL	Např. česká, romská, německá, apod.
VYZNÁNÍ	Např. katolické, evangelické, izraelské
ZVYKY	Výroční, rodinné, náboženská obřadnost
FUNKCE	Uved primátorní příp. sekundární účel užití
ZAMĚSTN	Hlavní, vedlejší, příležitostné
PROVEDENÍ	Naturistické, poučené, řemeslné
VÝV. FORMY	Vzniková, vrcholová, pokleslá
INTERIER	Předmět byl např. v síni, komoře
EXTERIER	Předmět byl např. na poli, v lese
POZNÁMKA	Zde umístíte to, co se jinam nevešlo, co nemá pole, záznamy o výstavách, kde byl předmět vystaven apod.
DAT ZPRAC	Uvedte datum evidence druhého stupně, nebo opisu z inventáře
ZPRACOVAL	příjmení a jméno nebo počáteční iniciály pracovníka

C) Návrh databáze vypracovaný v Náprstkově muzeu v Praze

Pracovníci Náprstkova muzea při návrhu databáze vycházeli ze zásady, že je nutné rozdělit údaje do bloků podle uživatelů. Proto rozdělili údaje o sbírkových předmětech do tří hladných bloků:

1) administrativního, který shromažďuje většinu údajů majetkoprávních, manipulačních a provozních. Na příloženém vzoru je označen číslicemi 1 - 17.

2) odborného, který shromažďuje údaje pro odborné a vědecké zpracování. Na příloženém vzoru je označen písmeny A - Q.

3) restaurátorského , který shromažďuje údaje o restaurátorských a konzervátorských zákrocích na předmětech. Blok je zatím bez zvláštního označení.

Všechny tři bloky budou propojeny přírůstkovým číslem předmětu a číslem evidence druhého stupně, některé údaje nebudou veřejně přístupné, tj. budou uvolněny až se souhlasem muzea - např. údaje o předchozím majiteli, o ceně předmětu, apod.

- 1) Náprstkovo muzeum Praha)
 - 2) Datum přírůstkové knihy
 - 3) Zapisovatel
 - 4) Skupina (tj. světadíl, či sbírka)
 - 5) Přírůstkové číslo nebo starší historické číslo
 - 6) Inventární číslo (číslo evidence 2. stupně)
 - 7) Typ předmětu
 - 8) Počet kusů
 - 9) Způsob získání: datum - forma získání - předchozí majitel
 - 10) Pořizovací cena Kčs v roce
 - 11) Kategorie
 - 12) Převzato oddělením: datum - kdo
 - 13) Výměna, odpis
 - 14) Zápůjčky výstavy
 - 15) Předáno k resturování
 - 16) Uložení v depozitáři
 - 17) Dočasná dislokace
-
- A) Podskupina (stát - země)
 - AA) Etnikum
 - B) Původce
 - BB) Uživatel
 - C) Datace předmětu
 - D) Funkce
 - E) Lokace předmětu

- F) Materiál
- G) Technika
- H) Hmotnost
- I) Stav
- J) Rozměry
- K) Popis předmětu
- L) Citace z literatury
- M) Citace publikování předmětu
- N) Určil
- O) Obrazová dokumentace (kresba, foto, video aj.)
- P) Inventura - datum - kdo
- Q) Poznámka

Restaurátorský blok:

- datum přijetí
- datum odevzdání
- jména restaurátorky, restaurátora
- označení restaurátorského pracoviště - dílna NPM
 - jiná dílna
- analýza - stav předmětu
 - konzultace
 - literatura
 - poznámka
- technologický postup - čištění - chemikálie
 - konzervování - chemikálie
 - restaurování - chemikálie
 - kopie - funkce
 - materiál
 - cena
- fotodokumentace - foto černobílé
 - foto barevné
 - diapozitiv
 - videozáznam
 - poznámka

D) Návrh karty, kterou připravili pracovníci Středočeského muzea v Rostokách u Prahy.

Na závěr připojujeme návrh pomocné karty, kterou by měl vyplnit odborný pracovník a z níž by operátor přenesl údaje do počítače:

NĀRODOPIS Skupina: Muzeum:

Předmět:

Typ:

Sign:

Místo sběru:

Provenience:

Datování:

Autor (dílna):

Rozměry:

Základní popis:

Zvláštnosti:

Stav:

Materiál:

Interpretační údaje:

Publikován:

Kulturní konstrukce reality - čarodějnictví.

Ladislav Holý, Universita St. Andrews

V souvislosti se snahou zvýšit úroveň přednášek navštívilo v posledních dvou letech pražskou Katedru etnologie FFUK několik kolegů působících na zahraničních univerzitách, kteří zde měli úvodní či profilové přednášky k nejrůznějším problémům národopisu. Byli mezi nimi např. Andrew Lass, Leopold Pospíšil a Ladislav Holý, z jehož přednášky přinášíme ukázkou. Je to upravený záznam přednášky z cyklu "Kulturní konstrukce reality".

Thema "čarodějnictví" je zdánlivě odtažitě, ve skutečnosti však koriguje u nás běžné tradované názory a metodické přístupy k magii a čarodějnictví, interpretované v dávnější minulosti Č. Zibrtem a L. Niederlem a v nedávné minulosti O. Nahodilem. Doufáme, že tato kritika či diskuse evolucionistického přístupu "zvenčí" povede k zamyšlení.

redakce

Předmětem sociální antropologie je lidská společnost (kultura, vztah kultury a společnosti, systém myšlení) tak jako je tomu i u jiných sociálních anebo kulturních věd. Pro sociální antropologii je charakteristická tendence bránit se vlastní kulturně etnocentricky definované koncepci reality a nazírat zvyky, obyčeje a praktiky ostatních společností v kontextu jejich vlastní kultury, v kontextu reality, kterou sami svou kulturu konstituují. Sociální antropologie tedy usiluje pochopit způsob myšlení jiných společností v tom smyslu, ve kterém je chápou sami lidé, kteří tyto představy mají. Usiluje se zkoumat vztah mezi těmito představami a realitou k níž se představy vztahují a to opět v pojmech, v nichž chápou tento vztah členové studované společnosti.

V tomto ohledu se sociální antropologie liší od jiných příbuzných vědních disciplin. Historikové, politologové nebo sociologové nazírají stejné problémy jako sociální antropologové, ovšem v kontextu vlastní kultury, což konkrétně znamená v kontextu západní kultury. Sociální antropologii tedy jde o nazírání různých zvyků, obyčejů a institucí kterékoliv společnosti v jejím vlastním kontextu, to znamená v kontextu kultury, jejíž jsou součástí. Všechny další příklady budou již jen rozvedením tohoto základního axiomu.

Čarodějnictví, o kterém budu hovořit, je založeno na víře, kterou by leckdo v naší společnosti odvrhl jako naprosto nesmyslnou, pochybenou a falešnou ve světle našich soudobých vědeckých znalostí, nebo dokonce jako naprosto směšnou. Předpokládali bychom, že víra, snadno vysvětlitelná jako primitivní představy, automaticky zmizí, jakmile lidé, kteří tyto představy mají, se lépe seznámí s moderní technologií a moderní vědou - jakmile se stanou stejně civilisovanými jako jsme my.

Slovo "čaroděj" v nás invokes obraz osoby, která uzavřela smlouvu se Satanem, zúčastňuje se sabatu čarodějnic, aby zde zbožňovala ďábla, podílela se na hodech na tělech dětí a na různých obscénních orgiích. Nebudu však hovořit o tomto "evropském", dnes již dávno vymřelém typu čaroděje. Můj zájem se týká společnosti, kde jsou čarodějové dosud živi a v nichž je čarodějnictví mocnou a všezahrnující myšlenkou. Je to společnost Zandů, kmene, čítajícího více než milion lidí, žijících na rozhraní afrických republik Súdánu a Zairu. Zandové věří, že někteří lidé - čarodějové - mohou škodit jiným v důsledku jakési vnitřní, inherentní kvality. Čaroděj neprovozuje žádný rituál, žádné zařikání, nevlastní žádné kouzelné substance. Zandové věří, že čarodějnictví, které chápou jako schopnost škodit jiným bez jakýchkoliv materiálních prostředků, je způsobeno substancí uvnitř těla.

Samí onu substancí popisují jako černou zduřelinu anebo černý váček, ve kterém se často nacházejí různé malé předměty. Velice pravděpodobně bylo předobrazem této substance tenké střevo v určitém stadiu zažívání. Čarodějové se s touto substancí rodí, muž ji dědí po otci a žena po matce. Nikdo předem neví, jestli onu substancí ve svém těle má a neví to pochopitelně ani o druhých. U osob podezřelých z čarodějnictví se po jejich smrti provádí pitva.

Víra Zandů v čarodějnictví zahrnuje i představu, že i když je někdo synem čaroděje a má v těle čarodějnou substancí, pak pokud je bezúhonný a poctivý ji nepoužívá. V takovém případě hovoří Zandové o tom, že jeho čarodějnictví je chladné. Jestliže je ale někdo haštěřivý, nepřející, vznětlivý, lakomý anebo nepřiměřeně ambiciozni, jeho čarodějnictví se stane horkým a bude působit vůči těm, k nimž chová nepřátelství anebo nenávisť. Jestliže příčina čarodějnictví je fyziologická, pak čarodějnická akce je psychická - Zandové hovoří o "duši čarodějnictví". Duše čarodějnictví je koncept, který zprostředkovává vzdálenost mezi osobou čaroděje a osobou jeho oběti. Duše čarodějnictví může kdykoliv opustit tělo člověka, ale Zandové věří, že nejpríhodnější dobou k páchání škod je noc, kdy oběť spí. Duše čaroděje plachtí vzduchem a vysílá jasné světlo. Není to čaroděj sám, ale něco co vyzařuje z jeho těla. Zatímco vyslal duši čarodějnictví, sám čaroděj spí klidně v posteli. Duše čarodějnictví odejme oběti část její duše, nějaký orgán, a tu předhodí ostatním čarodějům k pozření. Čaroděj obvykle nezabíjí svou oběť ihned, ale usmrcuje ji pozvolna. Duše čarodějnictví navštěvuje svou oběť po dlouhou dobu a při každé návštěvě pozře jen část její duše.

Evans-Pritchard, z jehož knihy "Witchcraft and Oracles among the Azande" čerpám údaje, nazírá čarodějnictví jako teorii kauzality. Tato teorie nepopírá, že lidé trpí určitým neštěstím z příčin, které bychom nazvali přirozenými.

Vysvětluje ale, proč neštěstím trpí určití lidé v určitém čase a prostoru, na což naše vysvětlení pomocí kategorií náhody či nešťastné shody okolností nestačí. Kniha vyšla poprvé v roce 1937, ale Evans-Pritchardova pozorování platí podnes. Výzkumy prokázaly, že Zandové jsou výjimeční v obrovské škále událostí, které připisují čarodějnictví. Jsou výjimeční i mírou, již se ve svých myslích čarodějnictvím zaobírají. I když na ně nemyslí stále, je přece v pozadí všech úvah.

Uvedu několik příkladů. Chlapec kráčetl po cestě v buši a zakopl o pařez a poranil si palec. Do rány se dostala nečistota a ta začala hnisat. Chlapec prohlásil, že mu ono zakopnutí i poranění způsobilo čarodějnictví. My bychom řekli, že chlapec zakopl proto, že nebyl dost opatrný a že je tedy nutné hledat důvod v čarodějnictví. Takto vysvětlil událost chlapci i Evans-Pritchard. Chlapec souhlasil s tím, že pařez vyrostl tam, kde byl, zcela přirozeně, ale dodal, že byl při chůzi stejně opatrný jako jindy a že zakopl o pařez proto, že byl očarován. My bychom pokračovali v námitkách asi tak, že rána začala hnisat proto, že nebyla řádně ošetřena. Chlapec však namítal, že lidé se často poraní a jejich rány se přesto rychle hojí. Ta jeho se nehojila, protože byla očarována.

Jednou v noci šel jeden muž kontrolovat pivo, které připravoval na pohřební slavnost. Vzkročil do příslušné chaty ve své usedlosti, kde měl hrnce s pivem a zapálil věchet slámy, aby viděl, jestli pivo správně kvasí, zapálil ale také střechu chaty a ta shořela do základů. My bychom řekli, že nebyl dost opatrný a že všechno byla nešťastná náhoda. Každý Zande ale ví, že podobná kontrola kvasného procesu je běžná praxe a nikdo přitom nezapaluje chaty. Postižený sám to předtím provedl mnohokrát a byl vždy stejně opatrný. Vysvětlením bylo čarodějnictví.

Stejně tak myslel na čarodějnictví i hrncíř, když mu prasknul při vypalování hrnec. Samozřejmě, že zkušený hrncíř si dá pozor, aby vyloučil neopatrnost. Použije správnou hlínu, pečlivě ji prohne, odstraní kamínky a pečlivě hrnec vyformuje. Den předtím, než dá hrnec do pece, se zdrží sexuálního styku, tak jak je předepsáno. Přesto někdy hrnce při vypalování praskají a Zandové si to vysvětlují čarodějnictvím.

Špýchary umístěné v zandských usedlostech slouží také jako altánky pro chvíle odpočinku za horkých odpolední. Zandové pod nimi klábosí, hrají hry, ale také provozují řemesla. Stává se, že starý špýchar spadne, protože termiti prožrali jeho podpěrné kúly, na nichž stál. Toto vše Zandové vědí a chápou, že špýchar musí spadnout, kde stojí na rozežraných anebo shnilých kúlech. Co ale je pro ně nepochopitelné je otázka, proč na tom určitém místě seděli určití lidé a tato skutečnost se vysvětluje jen čarodějnictvím.

Na uvedených příkladech je patrné, že Zandové se nesnaží vysvětlit existenci jevů anebo to, jak působí, čistě jen odvoláním se na mystickou kauzalitu. Každé neštěstí, stejně jako štěstí, zahrnuje v sobě dvě otázky: jak k němu došlo a proč. Stejně jako my, odpovídají i Zandové na první otázku na základě empirických zkušeností: chlapec se zranil proto, že zakopl o pařez, chata byla zapálena smotkem slámy, hrnec prasknul protože v něm byl kamínek a špýchyr spadl protože termiti rozežrali podpěrné kúly. I Zandové, stejně jako my vědí, že neštěstí obsahuje empirické skutečnosti. Čarodějnictví jako teorie kauzality nevysvětluje celé neštěstí a nechává volný prostor pro ty příhody, které jsou výsledkem lidské slabosti, neopatrnosti anebo nedostatku zkušeností. Jestliže hrncíř nevybere pečlivě hlínu a neprohne ji řádně, nemůže očekávat, že ostatní lidé budou jeho neúspěch přičítat čarodějnictví. Stejně tak ten, kdo

postaví špýchar ze špatného dřeva, nemůže očekávat, že ostatní budou souhlasit, když bude vinit ze zřícení špýcharu čaroděje. Každý ví, že špýchar musí spadnout jestliže je špatně postaven. Čarodějnictví má tedy svou vlastní vnitřní logiku, vlastní pravidla, která nevyklučují přirozenou kauzalitu. Víra v čarodějnictví je v souladu s lidskou zodpovědností a racionálním oceněním přírody. Každý musí vykonávat určité činnosti v souladu s tradičními pravidly anebo v souladu s tradiční technikou. Pouze tehdy, když je neúspěšný i přesto, že dodržel všechna pravidla, může připisovat svůj neúspěch čarodějnictví.

Teorie čarodějnictví vysvětluje, proč se stalo neštěstí právě jednomu konkrétnímu člověku, proč někoho postihla nemoc, neúspěch, neštěstí či smrt. Čarodějnictví řeší problém jedinečnosti každého neštěstí. My nemáme vysvětlení, proč se dva řetězce kauzality proluly v určité době a na určitém místě (např. padající špýchar a lidé sedící pod ním), protože v našem konceptu mezi nimi neexistuje žádná kauzální závislost. Myšlení Zandů je schopné chybějící články mezi těmito dvěma, pro nás nesouvisejícími jevy, dodat. Je jim čarodějnictví. Je zřejmé, že čarodějnictví není jedinou možnou odpovědí na metafyzický problém "proč". Je možné použít vysvětlení pomocí "náhody" anebo "božích mlýnů", stejně tak dobře lze ony události vysvětlit "osudem", "prozřetelností" či "působením duchů předků".

Čarodějnictví není pro Zandy jen teorií kauzality, ale i základem teorie morálky. Čarodějové jsou totiž zlí a špatní lidé, kteří napadají své oběti pro své záporné vlastnosti - ze závisti, žárlivosti a hrabivosti, prostě z nenávisti. Každé neštěstí je tedy možné připsat nepřátelskému citění některého čaroděje. Zandové mají možnost ovlivnit, aby se nedostali mezi osoby podezřelé z čarodějnictví. Obranou je kontrola vlastního chování - nedávat najevo nenávist či žárlivost, usilovat o dobré vztahy k sousedům, být loajální

k náčelníkovi, chovat se dobře k rodičům, manželským partnerům a příbuzným, nepomlouvat jiné lidi. Chování, které je v rozporu s těmito idejemi, i když není čarodějnictvím, je jeho podhoubím. Kdo se často provinuje proti těmto pravidlům, získá pověst čaroděje.

Evans-Pritchard ve své knize upozorňuje, že pověst čaroděje může přinášet i určitou prestiž a výhody. Nikdo nemá zájem přivolávat na sebe neštěstí a proto po úspěšném lovu daruje část svého úlovku čaroději. Ten může při dalším lovu přispět k jeho úspěšnému završení. Víra v čarodějnictví je tedy velmi cenným korektivem negativních inklinací a impulsů. Pracuje dvojím způsobem: žárlivý člověk bude krotit svoje projevy, aby se nedostal do podezření z čarodějnictví, zároveň, aby nepopudil čaroděje musí krotit své city také. Je samozřejmé, že v jiných společnostech mohou být morální pravidla vyjádřena jinak, např. v pojmech náboženské víry, kdy je základní morální kod vtělen např. do deseti přikázání. Jejich porušení bude mít důsledky až při posledním soudu. Pro Zandy má porušení morálního pravidla mnohem bezprostřednější důsledek - hrozí jim okamžité obvinění z čarodějnictví. Čarodějnictví je tedy pro Zandy idiomem, pomocí kterého si řeší určité životní problémy - problémy vyplývající z neharmonických vztahů mezi lidmi. Pokud se posuzuje jeho účelnost, je zandský idiom čarodějnictví stejně účelný jako idiomy naše.

Evans-Pritchard rozlišuje mezi čarodějnictvím a kouzelnictvím, ve shodě s názory Zandů. Na rozdíl od čarodějnictví (inherentní síla existující uvnitř těla) je kouzelnictví vědomou akcí, při níž kouzelník manipuluje určitými předměty, zařikává apod. Ať se však hovoří o čarodějnictví anebo o kouzelnictví, obojí jsou závislé na víře v mystickou sílu, která působí proti přírodním zákonům. Mystické prvky má však také náboženství a zde je nutné upozornit na vzájemný rozdíl magie a náboženství, jak je

chápe James Frazer ve své knize "Zlatá ratolest".

Frazer, stejně jako před ním i E.B. Tylor, dospěl k názoru, že magie může být rozlišena od náboženství na základě toho, že nepředpokládá existenci žádných duchovních bytostí. Magie působí automaticky, přirozeně, jako mechanická kauzální sekvence. Podle Frazera existují v podstatě dva principy myšlení, na nichž je magie založena. První princip předpokládá, že podobné produkuje podobné, anebo že výsledek se rovná své příčině. Druhý princip předpokládá, že věci, které jednou byly v kontaktu zůstávají v kontaktu i po odloučení a že i nadále na sebe působí. První princip nazývá Frazer zákonem podobnosti, druhý zákonem kontaktu. Na základě prvního principu kouzelník dedukuje, že může zabezpečit výsledek jaký si přeje tím, že ho jednoduše umituje. Na základě druhého principu dedukuje, že cokoliv provede určitému objektu, totéž se stane i osobě, se kterou byl tento objekt v kontaktu. První operaci nazývá Frazer homeopatickou neboli imitativní magií, druhou operaci označuje jako magii kontagiosní.

Pro Frazera však není magie jen serií předpisů, které lidé sledují, aby dosáhli určitého cíle. Je zároveň i sbírkou přírodních zákonů, které determinují sekvence události v přirozeném světě. Podle Frazera mají oba zákony magie pro "primitivního" člověka stejnou platnost, jakou mají přírodní zákony pro nás. Oba principy, na nichž je magie založena, vykládá jako nesprávně vyložené asociace myšlenek. Homeopatická magie se dopouští omylu v tom, že předpokládá, že podobné věci jsou totožné. Kontagiosní magie dělá omyl v tom, že předpokládá o věcech, které byly v kontaktu, že v něm zůstávají již trvale. Oba mylné předpoklady vycházejí, podle Frazera, z představy, že mezi věcmi je vztah určité sympatie - oba druhy magie tedy označuje jako magii sympatickou. Ve "Zlaté ratolesti" pak uvádí stovky příkladů sympatické magie, z nichž nejběžnější je pokus zničit

nepřítele pomoci magie tak, že se zničí jeho podobizna. Frazerovo schema sympatické magie zahrnuje i různé zákazy a tabu. "Primitivní" člověk se domnívá, že jedná-li určitým způsobem, budou následovat určité jevy buď jako následek zákona podobnosti anebo jako následek zákona kontaktu. Jestliže jsou nepříjemné, chce se těmito důsledkům vyhnout - nesmí k nim zavdat podnět. Jedná tedy určitým způsobem v důsledku chybné představy i příčině a následku. Proto tedy existují přikázané postupy (pozitivní magie) a zakázané postupy (negativní magie), spadající pod stejný zákon sympatické magie. Pro pozitivní magii můžeme užít termín "kouzelnictví", pro negativní magii termín "tabu".

Frazerova teorie magie, jakožto kosmologie, vysvětluje jednak hloubku dopadu magie a jednak i její přitažlivost, která vyplývá z toho, že magie je v podstatě komplexní teorií světa. Frazer sám ovšem mazýval magii "zkaženou" či "nepřesnou" vědou.

James Frazer dále zkoumal vztah magie k náboženství a k vědě. V naší, evropské, společnosti není racionalita vědy nijak zpochybňovaná. Rovněž není kontraversní posuzovat náboženství jako něco iracionálního. Pokud se ale týče magie, je nazírána jako naprostý nesmysl, jako něco odpuzujícího a nelidského, v každém případě jako paradigma iracionality. Jestliže je tedy věda nejvyšší formou racionálního myšlení, je magie jeho nejnižší formou. Frazer se domnívá, že magie má bližší k vědě než k náboženství, protože obě nazírají svět jako předvídatelný a manipulovatelný systém. Náboženství předpokládá bytost, jejíž činy jsou nepředvídatelné, ta je naprosto suverenní, může dělat co chce. Frazer se domníval, že lidské myšlení se vyvinulo z magického stadia přes stadium náboženské až ke stadiu vědeckému. Náboženství, jak se dnes v západním světě praktikuje, je záležitostí morálky, zatímco jak věda, tak i magie mají silnou pragmatickou hodnotu. Z tohoto důvodu je zdánlivá iracionální magie mnohem více

nepříjemná našemu západnímu citění než zdánlivá iracionalita náboženství. Důvodem pro tento pocit je skutečnost, že náboženství s vědou nesoupeří - jeho cílem není vysvětlovat přírodní děje (např. proč padají předměty k centru Země anebo kdy nastane zatmění Slunce). Magie, právě tak jako věda, ale takové věci vysvětluje

Frazer dospěl ke svým teoriím tak, že se s velkou imaginací umístil na místo primitivů, ovšem plně vybaven vědecky orientovaným viktoriánským základem, a uvažoval, jaká teorie může vysvětlit co tito primitivní lidé dělají. Z tohoto důvodů také Evans-Pritchard označil Frazerovu teorii jako "anglickou intelektualistickou interpretaci magie". Frazer byl vědcem, který pracoval od "zeleného stolu", sám nikdy žádný výzkum nepodnikl a všechna fakta čerpal z knih. Měl k dispozici popisy akcí, ale chyběly mu informace o myšlenkových pochodech anebo intencích lidí, kteří akce prováděli. Aby mohl jejich chování vysvětlit, Frazer postuloval myšlení, které akce motivuje, jinak řečeno imputoval primitivům určité myšlení. Sám neměl o svých soudech nejmenší pochybnosti.

Ve světě, který je konstruován tak, že věci sdílejí určité společné vlastnosti a zůstávají v neustálém kontaktu i potom, kdy byl přerušen, je všechno spojené se vším a všechno se navzájem ovlivňuje. Takový svět je chaosem. Proto zdůrazňují, že magie nepůsobí automaticky, sama o sobě, jak se Frazer domníval, anebo jak to jeho teorie přinejmenším implikuje. Teprve tehdy, když se vykonají určité rituály, je možné očekávat určité výsledky. Magie je tedy vytváření určité situace v symbolické formě. Není to aplikace empiricky získané znalosti o vlastnostech přírodních substancí. Pro kouzelníka i pro jeho klienty je efektivní teprve celý rituál, ne samotné kouzelné substance. Frazer nebyl schopen vidět, že magie není jen pochybenou teorií kauzality. Zajímal se o to, jak musí lidé myslet, aby vykonávali určité věci,

nezajímal se o to, co lidé skutečně dělají.

Na rozdíl od Frazera neuvažuje současný antropolog o tom, jak "primitiv" přemýšlí aby jednal určitým způsobem, ale pozoruje, co skutečně dělá a současně se snaží zjistit, co si o svém konání myslí. To je důvodem, proč každý antropolog tráví v cizí společnosti celé roky.

Magie tedy není vědecká nebo pseudovědecká činnost (jak se domníval Frazer), ale činnost symbolická. Elementy, jimiž manipuluje, se vybírají pro svou symbolickou zastupitelnost, nikoliv proto, že by měly určitý druh kauzální efektivity. Jsou symbolicky vhodné (příhodné) pro specifické vztahy, žádoucí anebo nežádoucí výsledky, důsledky apod. Připojují jednoduchou - pracovní - definici symbolu : symbol stojí na místě něčeho jiného, reprezentuje nebo vyjadřuje něco jiného, ať už je to předmět, vztah anebo myšlenka. Frazer se tedy nemýlil v tom, když postuloval dva základní principy, které jsou implicitně zahrnuté v magickém symbolismu, ale mýlil se, když na tomto symbolismu zakládal primitivní teorii kauzality. Magické myšlení zahrnuje v sobě více než jen princip že podobné produkuje podobné. Objasníme si to na několika dalších příkladech od Zandů.

Proti lepře užívají Zandové popínavou rostlinu, které se říká Araka. V určité fázi svého růstu rostlina ztrácí listy a místo nich vyrazí drobné výhonky. Ty posléze uschnou, rozpadnou se a opadají stejným způsobem, jakým opadávají např. prsty na ruku a nohu člověka onemocnělého leprou. Jestliže se rostlina užívá jako lék proti lepře, zdálo by se na první pohled, že by mohlo jít o příklad homeopatické magie. Léčba je jednoznačně založena na zákoně podobnosti - podobné způsobuje podobné. Stanley Zambaya ale ve svém článku "Forma a význam magických činností" argumentuje, že myšlení Zandů je mnohem komplexnější. Zahrnuje totiž nejen podobnosti, ale i rozdíly v symbolickém vztahu mezi popínavou

rostlinou a lidmi nemocnými leprou. V případě rostliny Araka je totiž opadávání listů jednou z fází procesu růstu. U lidí je odumírání končetin součástí nemoci, která případně končí smrtí. Čili opadávání listů je ve stejném vztahu k růstu rostliny, jako je opadávání končetin ke smrti nemocného. Toto srovnání vede k názoru, že Araka se v léčebném rituálu používá jako nástroj života a celá pointa léčení je v představě, že lepra má zmizet a znovu se má objevit zdraví, tak jako opadávání listů stimuluje další růst rostliny. Rituál tedy vyjadřuje přání, aby jeden vztah, který je nežádoucí (vede ke smrti), byl nahrazen jiným vztahem, který je žádoucí (opadávání listů vede k dalšímu růstu). Rituál tedy nepředstavuje kauzální akci, ale akci čistě symbolickou. Jakékoliv úvahy o možných léčivých účincích Araky nejsou na místě, není v ní žádná zázračná droga.

Jako další příklad uvedu léčení nemoci, která má český název "lišej kroužkový". Lišej vzniká následkem tropického parazita, který se zavrtá pod kůži, prodírá se jí, a na kůži vzniká lišej tvaru kroužkového červa. Lišej velmi svědí, je nepříjemný a rozšiřuje se na celé tělo. Trpí jím hlavně děti. Zandský název "imanda nguruando" znamená v překladu "nemoc kurníku"- lišej svým tvarem připomíná slepičí trus. Zandové se domnívají, že děti dostávají tuto nemoc, protože snědly něco, co vyrostlo na hromadě slepičího trusu vedle kurníku. Proto je lékem slepičí trus, usušený a rozdrcený na prášek, který se smíchá s olejem a vytvoří mast, která se aplikuje na lišej. Na první pohled je to opět příklad homeopatické magie. Trus je ve stejném vztahu ke slepici jako lišej k nemocnému. Evans-Pritchard poznamenává, že předměty, které se vzájemně povrchně podobají, jsou často spojeny názvoslovím a rituálem. "Imanda nguruando" je semanticky spojena s kurníkem a se slepičím trusem. V rituálu jsou spojené v tom smyslu, že slepičí trus se užívá na chorobu jako lék. Evans-Pritchardova formulace o povrchní podobnosti je významná, protože podobnost je jen povrchní. Pouze v pojmech

srovnání, které je založeno na hlubší identitě z vědecko-kauzálního hlediska, není mezi nemocí a slepičím trusem žádný vztah. Lišej způsobuje parazit, který nijak nesouvisí se slepicemi.

Souvislost mezi nemocí a slepičím trusem je založena na představě o příčině nemoci a o způsobu její léčby. Zambaya vysvětluje vztah mezi lišejem a slepičím trusem na kreativním způsobu léčení nemoci. Vztah trusu ke slepici je vztahem eliminace nežádoucího produktu. Vztah lišeje k dítěti je vztahem nežádoucího přilnutí. Léčba je založena na principu, že jeden vztah, který je nežádoucí (přilnutí), má být nahrazen vztahem žádoucím (eliminace). Logika léčby tedy spočívá v představě: ať se tělo zbaví lišeje, tak jako se slepice zbavuje trusu. Pointa léčby je v tom, že slepičí trus vyvolává myšlenku eliminace lišeje a je proto aplikován jako lék nejen proto, že je s lišejem podobný, ale i proto, že je zásadním způsobem rozdílný.

Symbolická teorie magie je ovšem kritizována stejně jako teorie intelektualistická. Vychází totiž ze stejného přisuzování určitého způsobu myšlení Zandům, podobně jako teorie Frazerova. Zambayova analýza léčení lepry a lišeje je založena na předpokladu, že Zandové jsou si vědomi podobností a rozdílů mezi symptomy nemoci a jejich léčbou. Takže i on imputuje Zandům určitý druh myšlení. V Evans-Pritchardově knize, ze které vychází i Zambaya, totiž není sebemenší náznak, že Zandové tímto způsobem skutečně myslí.

Jestliže chceme něco označit za magii, musíme nutně věnovat pozornost myšlenkám, které jednání motivují. Frazer sám vyslovil názor, že je na filosofech, aby vystopovali myšlenky, jimž podléhá praxe kouzelníků. O vytvoření podobné teorie se pokusil filosof John Scorabski v knize "Symbol and Theory" (1976). Analyzuje všechny hlavní modely myšlení a činností, se kterými se setkáváme v magických praktikách

a jednoznačně ukazuje, že praktiky, které různí badatelé považovali za magické jsou značně heteroidní. Žádným způsobem je nemůžeme vtěsnat do jedné logiky. Jedinou společnou vlastností mnoha různých věcí, které označujeme jako magii, je naše vlastní nedůvěra. Divákovi připadá jako magické to, o čem neví, jak se stalo. Inklinujeme k tomu, klasifikovat jako magii všechny praktiky, které nějakým způsobem popírají naše představy o tom, jak svět funguje, jak je konstituován, o tom co je, v nám známém světě, možné a co ne.Sami se tedy stáváme soudci toho, co je a co není magie. Otázka ovšem zní, zda-li je či není "falešnost" či "chyba" dostatečným kritériem. Existuje celá řada lékařských praktik, které byly ve své době zcela ortodoxní a prováděly se na základě předpokladu o jejich efektivnosti, anebo byly založeny na teoriích, o nichž dnes víme, že jsou chybné. Avšak ani zpětně je naklasifikujeme jako magii. Abychom mohli něco charakterizovat jako magii, musíme přistoupit na určitou teorii. Pro Frazera to byla teorie podobnosti a kontaktu. Pro jiné badatele je to teorie symbolů, víra v magické užívání slov a jmen, víra v efektivnost symbolické reprezentace. Čili určitý akt může vypadat jako magický, ale nelze říci jedná-li se magii, jestliže neznáme myšlení, které tento akt motivuje. Jestliže chceme identifikovat magii, musíme nutně věnovat pozornost myšlenkám, které magickou činnost motivují. Fakta a činnost o myšlenkách nevyovídají. Myšlenky se musí hledat nezávisle, abychom se nedopouštěli stejného omylu, jako naši předchůdci, kteří domorodcům imputovali své vlastní myšlenky.

Skutečnost, že většina Evropanů na čarodějnictví a kouzelnictví nevěří a považuje je za pověry a produkt neznalosti a omylů, snižuje naši schopnost pochopit tzv. "primitivní" společnosti. Naše neschopnost pochopit podstatu čarodějnictví a co je mnohem závažnější - neschopnost pochopit ho v kontextu života těchto lidí, je základem výroků, že mysl primitivního člověka je rozdílná od evropské

a tudíž nepochopitelná. Nejenomže tzv. primitivové myslí logicky - stejně dobře jako my - ale chybná je i naše představa, že jen my máme jakýsi patent na poznání objektivní reality. Naše představa o tom, co je reálné, je sama o sobě produktem našeho způsobu myšlení. Ani my nejsme schopni nazírat svět jinak, než skrze naše vlastní kulturní brýle.

Ústav lidové kultury ve Strážnici

vám nabízí čtvrtletník Národopisné aktuality. Je to jediný celostátní populárně vědný časopis, přinášející odborné články, informace a zprávy o tradiční lidové kultuře a o způsobech jejího využívání v soudobé společenské a zájmové umělecké činnosti.

Články mají cizojazyčná resumé a na skladě jsou ročníky 17 (1980) - 27 (1990). Každý ročník v rozsahu 300 stran stojí 40,- Kčs.

Na tento čtvrtletník navazuje od roku 1991 časopis Národopisná revue s novou grafickou úpravou, která přináší nejenom zajímavé zprávy o folklorismu a o folklorních souborech, ale i zajímavé články o významu tradic lidové kultury a o jejich ochraně ve funkci jednoho z důležitých prvků národní a regionální identity. Jednotlivá čísla čtvrtletníku Národopisná revue vychází v rozsahu 64 stran a stojí 15,- Kčs. Objednávky přijímá Ústav lidové kultury, 692 62 Strážnice - zámek.

Na této adrese si můžete objednat další zajímavé publikace: V. Frolec - J. Pajer: Primáš Slávek Volavý. Monografie o významné osobnosti Slovácka. 98 stran, notové a fotografické přílohy, cena 20,- Kčs.

Jiří Petruš: K městečku Kyjovu. Obsáhlý zpěvník písní z Kyjovska, cena 35,- Kčs.

Jiří Pajer: Svět lidové písně. Publikace o repertoáru a interpretaci lidových písní. 128 stran, notové přílohy, cena 20,- Kčs.

J. Jančář - M. Pavlicová: Lidová hudba a tanec na jevišti. O historii zakládání Slováckých krúžků a jejich proměně v soubory lidových písní a tanců. 78 stran, fotografie v textu, cena 12,- Kčs.

Antonín Václavík: Bibliografie prací. První svazek bibliografií předních národopisců. 8 stran, ceny 5,- Kčs.

NOVINKA: Videokazeta STRÁŽNICE 91. Jedenapůlhodinový sestřih nejlepších pořadů letošního 46. ročníku strážnického Mezinárodního folklorního festivalu. Cena 300,- Kčs.

R E C E N Z E

Národopisné informácie, 19902, č. 1, Bratislava, NÚ SAV - SNM
- SNS pri SAV 1990, 146 s.

První číslo ročníku 1990 Národopisných informáci je věnováno problematice slovenské národopisné muzeologie, a to zejména její dokumentaci a otázkám terminologie. Při koncipování tohoto sborníku vycházela redakční rada ze skutečnosti, že převážná část národopisců (podobně jako v Čechách a na Moravě) pracuje v různých typech muzeí. Stěžejní část recenzovaného čísla NI, které sestavil J. Čukan, představuje soupis výzkumných zpráv uložených v archívu SNM - Etnografického ústavu v Martině (v r. 1987 ho zpracovala J. Křištěková). Soupis určený jako orientační pomůcka pro odborné a vědecké pracovníky zahrnul období 1960 - 1986. Zprávy vzniklé z odborných výzkumů a dokumentační činnosti SNM - EÚ v Martině jsou uspořádány podle systému třídění fondů NÚ SAV. Soupis tedy zahrnuje všechny složky etnografie a folkloristiky, jakož i příbuzné vědecké disciplíny (zejména archeologii a historii). Výzkumný materiál zahrnutý do soupisu byl zpracován do tématického, místního a jmenného rejstříku. Největší část (přes 600 položek) zabírá tématický celek zahrnující sídla, lidové stavitelství (včetně technických, společenských a sakrálních staveb), dále bydlení a lidový nábytek. Každý záznam obsahuje autora, předmět, lokality a rok daného výzkumu. Připojen je také údaj o počtu stran a kreseb a evidenční číslo.

Na základě funkce a konstrukce sbírkových předmětů z oboru lovu SNM - EÚ v Martině zpracoval J. Mertuš příspěvek

ke klasifikaci a terminologii zařízení na chytání a hubení zvířat, doplněný bohatou kresebnou dokumentací jednotlivých zařízení (pasti a klece). Autor je rozděluje na dvě základní skupiny - zařízení a pružinovým a bez pružinového mechanismu a ty dále člení na další podskupiny. Tato potřebná oborová klasifikace by se mohla stát základem komplexně zpracovaného národopisného terminologického slovníku (je však nutné, aby nejdříve prošla odbornou diskusí a oponenturou muzejních pracovníků).

Na závěr tohoto čísla NI byla zařazena malá anketa předních slovenských národopisců - muzejníků k některým problémům národopisné muzeologie (tato anketa vyšla z potřeb nově vznikající koncepce časopisu).

Poslední stať sborníku od E. Králikové předznamenala 150. výročí narození A. Kmeťa (1841 - 1908), které se bude slavit v roce 1991. A. Kmeť byl výrazná osobnost slovenské vědy, kultury a muzejnictví (byl kupř. zakladatelem Muzeálnej slovenskej spoločnosti a SNM) 2. poloviny 19. století. Organizoval také rozsáhlou sběratelskou činnost (včetně národopisných sběrů) a s jeho jménem je spojena také první idea záchrany památek lidové architektury.

Domnívám se, že zařazením aktuální národopisné muzejní problematiky do tohoto svazku NI je nejen tématickým zpestřením, ale i odborným přínosem obsahu NI.

Lubomir Procházka

Národopisné informácie, 1990, č. 2, 180 s.

Monotematicky zaměřené druhé číslo sborníku NI přináší referáty z konference "Město a jeho kultura" konané jako součást valného shromáždění SNS při SAV 22. - 24.5.1990 v Prešově. Sborník přináší příspěvky d dosavadnímu, ne příliš

rozšířenému etnografickému výzkumu města z hlediska různých předmětů studia. Převažuje pohled na velkoměstské prostředí (Videň, Bratislavu, Košice - u nich autorka G. Králiková sleduje vzájemné ovlivňování obyvatel Košic a okolních obcí co se týče lidového oděvu a způsobu odívání). Zastoupena jsou však i malá střední města jako kupř. Pezinok, Stará Turá, Banská Štiavnica (referát K. Popelkové o úloze mládeže ve společenském životě města v meziválečném období, M. Kardošové o postavení podnikatele ve městě a M. Martuškové o úloze církevních svátků banskoštiavnických horníků).

Sborník redakčně zpracoval P. Salner, který byl i iniciátorem výše uvedené konference. V úvodním referátu nastínil problematiku a úkoly spojené se studiem etnografie města. Velmi zajímavý příspěvek o městských etnografických výzkumech v Rakousku přednesl O. Bockhorn (Ústav pro národopis vídeňské univerzity), který se zaměřil na souhrnný přehled především dosud nepublikovaných tématicky poměrně rozsáhlých vídeňských výzkumů. Dalšími zahraničními hosty byli dva polští badatelé - E. Sadowská (hovořila o krakovských výzkumech etnografie města) a A. Stawarz podal výklad o životě společnosti v lokalitě dělnického obydlí v Žirardowě na přelomu 19. a 20. století.

Spiše teoretického rázu byl příspěvek J. Čukana o možnostech dokumentace města v podmínkách národopisného muzea. S metodikou výzkumu města formou využití tisku pak seznámila účastníky konference ve svém vystoupení S. Kovačevičová. Problematikou slovesné folkloristiky se zabývala H. Hložková (slovesná komunikace starých lidí ve městě) a J. Darulová, která pojednala o vlivu městského hornického prostředí na vznik jednotlivých forem vyprávění.

Další skupinu příspěvků tvořily referáty vztahující se k národopisnému výzkumu Bratislavy (S. Dillnbergerová referovala o stravě v humanitárních zařízeních, dále L. Flatanová o trzích a trhovcích a Z. Benušková o vzniku a současném stavu zahrádkářských osad). Z dalších vystoupení bych rád upozornil na příspěvek I. Thurza, který hovořil na

velmi aktuální téma ochrany lidové a občanské architektury ve slovenských městech. Podal přehled současného stavu vesnické zástavby v menších slovenských městech, která se dochovala ještě torzovitě v některých částech Bratislavy.

Kromě slovenských odborníků se diskusními příspěvky konference zúčastnilo i pět českých badatelů. O. Skalníková rozebrala ve svém příspěvku otázky společného soužití a utváření vztahů sousedství ve městech (zvláště pak v nájemných domech). M. Moravcová řešila ve stručné zkratce vztah českého města k tradičnímu oděvu vesnice v průběhu stalet (od 30. - 40. let 19. století do stejného období století následujícího). M. Turková hovořila ve svém vystoupení o podílu dělnických rodin na kulturním životě malého města (na příkladu Čelákovic). O formách bydlení textilního dělnictva v regionálním průmyslovém centru severozápadních Čech v městě Úpici v období 1. republiky referoval L. Procházka. Nevšední tematicky zaměřený příspěvek s aktuální problematikou reakce obyvatelstva na události po listopadu 1989 přednesl V. Horníčko pod názvem "Dialog na zdech (Sametová revoluce - Praha - listopad, prosinec 1989)".

Ná závěr sborníku jsou zařazeny dva příspěvky přibližující první konferenci Evropské asociace sociálních antropologů (založena roku 1989), která se konala v Portugalsku v Coimbre (30. 8. - 3. 9. 1990) a to z pera dvou jejich slovenských účastníků K. Jakubikové a J. Podoby.

Je třeba poznamenat, že se podařilo editorovi v relativně krátkém období jednoho roku od konání konference vydat sborník s materiály, které nejen sumarizují dosavadní poznatky dosažené při národopisném výzkumu města, ale některé z nich naznačují i nové okruhy problémů a směrování studia v následujícím období.

Lubomír Procházka

Zpráva o činnosti Národopisné společnosti

Vzhledem k tomu, že jste všichni obdrželi informaci o změněné finanční i prostorové situaci naší společnosti jejíž řešení zabralo členům výboru druhé pololetí, není snad třeba se k tomuto bodu již vracet.

Národopisná společnost se účastnila dvou konferencí, z nichž první, věnovaná Česko - Slovenským vztahům se uskutečnila v Luhačovicích ve dnech 21. - 23. října 1991. Ve folkloristické a etnografické sekci zde odeznělo více jak 40 referátů. Sborník je plánován na první pololetí příštího roku. Náš dík a uznání za dobrý průběh celé konference patří nejen dr. Karlu Pavlišťíkovi, CSc, ale i všem ostatním kolegům zlínského a luhačovického muzea. Druhá konference věnovaná lidové kultuře Hané se konala v Kroměříži v listopadu letošního roku. Za její uspořádání patří dík kroměřížským kolegům, zejména dr. Vladimíru Přikrylovi.

Zhruba od poloviny letošního roku také probíhají přípravy kongresu "Československo, Evropa a svět: věda a umění v mezinárodních souvislostech", kterou pořádá ve dnech 25. 6. 1992 - 2. 7. 1992 v Praze a Bratislavě Rada českých a slovenských vědeckých společností společně s americko - kanadskou společností pro vědy a umění. Národopisná společnost se bude účastnit pražského setkání pořádáním několika přednášek v rámci panelové diskuse a sekce, jejíž hlavní program připravují pracovníci Ústavu pro etnografii a folkloristiku v Praze. Bližší informace o této konferenci budou průběžně následovat v příštím roce.

Na konce srpna 1992 se pak v Praze také uskuteční konference evropských antropologů.

Během letošního roku připravila naše společnost také

dvě dotazníkové akce z nichž první (malý dotazník č. 47 "K zjištění dosud dochovaných lidových staveb v obci") je již více méně ukončena. Druhá (velký dotazník č. 24 "Výroční obyčeje") je nyní právě v běhu. Jednání s dopisovateli po celý rok zajišťoval dr. Miloš Tomandl spolu s paní Bálikovou.

Zpráva Komise pro lidové stavitelství a bydlení NS.

Lubomír Procházka

Dne 5. listopadu 1991 byla ve Vlastivědném muzeu ve Slaném znovuoobnovena činnost Komise pro lidové stavitelství, sídla a bydlení NS. V poslední době byla tato komise spojena se stejnojmennou subkomisí čl. sekce MKKKB (obě komise dosud vedl PhDr. Jan Souček z Brna). Hlavním důvodem k rozdělení obou komisí byla skutečnost, že národopisci zabyvající se touto problematikou (zejména z řad pracovníků muzeí) neměli platformu, na které by mohli rozvíjet svůj profesionální zájem a vzájemně se informovat a spolupracovat. K osamostatnění komise vedl i ten fakt, že zaměření činnosti subkomise MKKKB je teritoriálně i tématicky přece jen odlišné od studia dané problematiky a to zejména na území Čech. Také zasedání této komise konané převážně na Slovensku bylo pro většinu českých etnografů z finančních důvodů nedostupné.

Znovuustavující schůzky se zúčastnilo 11 členů z celkového počtu 25 pozvaných s tím, že dalších 8 členů, kteří se nemohli z pracovních důvodů této akce zúčastnit, má zájem na další spolupráci s komisí. Byl přijat též návrh, aby jako hosté byli ke spolupráci přizváni pracovníci - nečlenové NS (národopisci, památkáři) z těch institucí, které se zabývají podobnou problematikou, jakou sleduje ustavená komise. Vedením komise byli zúčastněnými členy zasedání pověřeni L. Procházka (SM Rostoky u Prahy) a L. Štěpán (SLSŘ Vysočina).

Další zasedání komise se předpokládá u příležitosti

semináře, který bude uspořádán u 20. výročí Muzea lidových staveb v Kouřimi RM v Kolině a SM v Roztokách u Prahy v květnu 1992. Z každého zasedání komise vzejde zápis a jednou ročně bude vydáván informační list. Jako nejbližší úkol bylo přijato zpracování soupisu ohrožených lidových staveb v jednotlivých regionech, v kterých působí členové komise. Šlo by o průběžnou dokumentaci současné, mnohdy zdevastované, vesnice. Na tomto zasedání také zazněl návrh obnovit seznam technických památek dochovaných v jednotlivých národopisných oblastech či správních celcích. K dalším námětům na činnost komise by kromě pořádání společných odborných seminářů patřil podíl na přípravě a realizaci výstav k problematice lidového stavitelství a spolupráce při výzkumech a bádáních na společně stanovené téma. Zasedání komise se bude realizovat jednou až dvakrát ročně podle potřeby a vzniklé situace.

Národopisná společnost

přeje všem svým členům

a příznivcům

hodně štěstí a úspěchů

v Novém roce

1992

Obsah:

Výzva k přípravě Jubilejní národopisné výstavy.....str. 3

Příspěvek k vývoji české etnografie a folkloristiky
a Národopisné společnosti člsl při ČSAV pro únoru 1948
Vanda Jiříková a Zdeněk Mišurec za kolektiv.....str. 5

Postavení etnografa v regionálním muzeu
Marie Maderová a Zdeňka Firstová..... str.36

Návrhy databází pro počítačové zpracování národopisných
sbírek.
Josef Kandert.....str. 42..

Kulturní konstrukce reality - čarodějnictví.
Ladislav Holý.....str. 69....

Recenze:
Národopisné informace 1990 č. 1 a 2.
Lubomír Procházka.....str. 84...

Zpráva o činnosti Národopisné společnosti.

Josef Kandert.....str. 90...

Zpráva Komise pro lidové stavitelství.

Lubomír Procházka.....str. 91